

98

c

ఖండకావ్యము

మొదటి భాగము

~~భాగము~~

పు

ఇది ఖండకావ్యము

CI

శ్రీ వే॥ గ్రం॥ నమః పరమేశ్వరాయ

కాండకావ్యము

ఖండ కావ్యము

(మొదటి భాగము)

ధు

నవయుగ కవిచక్రవర్తి

జి. జాషువ

బుక్ లవర్స్ ప్రైవేటు లిమిటెడ్

గుంటూరు :: హైదరాబాద్

సర్వస్వాచ్యములు రచయితవి
పునర్ముద్రణ 1961

మూల్యం
1-50

వెల్ కంప్రెస్ ప్రెస్ వేటు లిమిటెడ్
గుంటూరు-2.

విజ్ఞప్తి

పాఠక మహాశయులకు—

తెలుఁగు పత్రికలకుఁ దలమానికమైన భారతి దోఁగాడ నేర్చిన నాటఁ గోరెఁ బ్రోడయై, వలపులూరఁ బలుక నేర్చిన నేటినఁకు మేన నూనిన పద్యవ్యాసములే నేటి కీ గ్రంథరూపమును దాల్చినవి. ఇందలి పద్యములలో విశేష భాగ మింతకునుందే రసవిపాసువుల పరిచయమునకుఁ బాత్రములగుట నా భాగ్యముగాక వేలుగాదు. పత్రికా ముఖమున న న్నెఱిగిన సహృదయులు లేఖాముఖమున నాకుఁ జూపు నాదరాభిమానముల నరసి, ‘భాషాభిమానము తెలుఁగునాటఁ జావలేదు. నా జన్మము ధన్యమైన’ దని సమ్మదాశ్రువులు రాల్చుచు, ధనాభావమున నిరంతరముఁ గుమిలిపోవు నా యాత్మ కూటఁ గల్పించుకొనుచుందును.

ఈ సందర్భమున ‘ఏగతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరే గదా’ యన్న చామకూరి వేంకటకవి మాట నించుక యనాదరింపవలసివచ్చినందునఁ బ్రాజ్ఞులు మన్నింతురుగాక. నే నేగతి రచియింతునో చెప్పఁజాలనుగాని, సమకాలీనుల వాత్సల్యమునకు గురియైతిని చెప్పుకొనుపుణ్యము నాకుఁ గల్పించిన తెలుఁగువారికి నేను గృతజ్ఞుఁడను. ఎవరో యొక రిద్దరు బుద్ధిమంతులమాట నిటఁ దడవనేల?

శ్రేయమునకు విఘ్నములు మిక్కుటముగదా? ఈ గ్రంథమున కంత రాయము లెన్నో కలిగినవి. నేఁడు తొలగినవి. నా రచనలు తెలుఁగు పోలమున నీవణ్మాత్రమైనను చైతన్యము కలిగింపఁజాలినచో, నాకిక నేమి కావలయును? “గడన కెక్కిన యాంధ్రపుత్రుఁడను నేను; మడమద్రిప్పని యాంధ్రవీరుఁడను నేను” అని నాకొన్న నాగీతము, నావాణి శాశ్వతకీర్తిని నాకు సమకూర్చఁగలదు. నిరతిశయానంద సామ్రాజ్యమున కధినేత నయ్యెదను.

మతొక మనవి. ఇందలి పద్యములు, భావములు, జాతీయము లందందు, గవికుమారులు తమ వ్రాతలలోఁ బ్రయోగించుకొనుచున్నారు. తొలుత నుండి నా రచనలు భారతిం దిలకించు రసజ్ఞు లందలి ముందు వెనుకలను గమనించి సత్యమును నిర్ధారించురుగాక. నిర్భరానందమున నే నీ కృతిని బరిచితాంధ్రలోకమునకు సమర్పించుకొనుచున్నాను. దీని నెన్ని భాగములుగా నరసి యానందింపఁగలదో నా తెలుఁగుతల్లి భారము తనదిగాని నాదిగాదు. భిన్నభిన్న శీర్షికలు గల నా యీ కావ్యకుసుమ దళములను గుత్తి గట్టి తన జననీజనకుల కంకిత మిప్పించి సరస్వతి కొప్పున నుంచు నవకాశముఁ గల్పించిన ప్రాడ్వివాక శిరోమణులును గుప్తదానశౌండులును గుంటూరు వాస్తవ్యులు నగు మ. రా. శ్రీ ఏకా దండయ్యపంతులుగారికి నమస్కారములు.

“వెనుకఁ దీటిన కోరమీసములకున్ బేరేమియున్ లేదు; రాజిన కోపానలమెల్ల నాతనువునన్ జీర్ణించి వమ్మయ్యె; నీదిన మాంధ్రోర్వికిరీటధారిణి; యనర్థభూత రాజన్యశాసన భీతాహము గోచరించ దిక నాశబ్ద ప్రపంచంబునఁ”

అని మహాదయ పుణ్యకాలాన

యాంధ్ర కవుల దివ్యలేఖినుల నుండి ప్రసవించు స్వేచ్ఛా సత్యకావ్యములు ప్రతి ఆంధ్రుని పరిచయమున కగ్గమై యింటింట నృత్య మొనర్చుగాక.

గ్రంథకర్త.

అంకితము

శ్రీమదాత్రేయగోత్రీయుఁ డార్వేలని
 యోగి భూసురుఁడు గుంటూరువాసి
 వీకాన్యవాయంబు హీరహారమునందు
 వెలుగొందు నురవైన కొలికిపూస
 దానంబులోఁ గ్రొత్తదారిఁ ద్రొక్కిన దాత
 ఆడంబరములేని న్యాయవాది
 కులమువారలు పెంచుకొను ప్రతిష్ఠాభర్మ
 హంసి కాయువుఁ బోసినట్టి ఘనుఁడు

వసుధ గ్రుంగినఁ బట్టిన పట్టువిడని
 ఆధునిక భగీరథుఁడు దండార్యమౌళి
 అట్టి ప్రాజ్ఞుని జనయిత్రి కంకితమయి
 నా కవిత్వంబు చిన్నారినవ్వు నవ్వె.

కృతి స్వామి నీ ప్రశంస

శ్రీ యే కాన్వయరత్న భూషణము లక్ష్మీసుప్రసన్నేక్షణ
చ్చాయాభాసితుడైన దండయను భాషాపోషకుం బున్నెములో
బూయం గాంచిన రుక్మిణీసతి నెదం బూజించి, యే సంకితం
బీయం బూనితి నస్మదీయకృతి బ్రాహ్మదేవతాప్రీతిగన్

వీలాకంబున నుంటివో, సుగుణవల్లీ! రుక్మిణీదేవి యిం
దాలంబం బిసుమంత లేని కృతిః న్యాజాలముం బ్రేముడిం
బాలింపంగల పుత్రరత్నమును సంపన్నం బ్రసాదించినా
వీలాకానకు; నీయుణగ్రసిత మయ్యెన్ దెల్లుసాహిత్యమున్

మును నీవిచ్చట నిల్చిపోయిన యశోమూర్తిం బ్రపూజించి యీ
తెనుగుం గబ్బుము ఖండగీతికలు భక్తి నీకు నర్పించితిన్;
వనితాలోక విలాసభూషణమ! సుబ్రహ్మణ్య నిల్లాల! చ
క్కని నీ నివ్యచరిత్ర మత్కృతికి బంగార్నిరు వోయించుతన్

విసు వొక్కింతయు లేక నాథుని మనోవీధిం బ్రవర్తించి, సా
రసనేత్రాసముదాయ నిర్మలశిరోరత్నంబు నాఁగీర్తి పె
ల్లెసఁగెన్ దెబ్బదినాలుగేండ్లు మని, ప్రాణేశాంఘ్రి పద్మస్థలిన్
బసుపుం కుంకుమతో గతించితివి: నీ భాగ్యంబు సామాన్యమే!

ఒకనాఁడు నీచంకనుండి నీ ముద్దుల
 జలకంబులాడిన చంటినాఁడు
 ఒకనాఁడు నీ పెట్టు నోగిరంబు భుజింప
 మారాముచేయు బంగారకొండ
 ఒకనాఁడు నీచిత్తమూగ 'సమ్మా' యని
 పలుకరించిన నీదు భాగ్యరాసి
 ఒకనాఁడు నీదేహ ముప్పొంగ నలనల్ల
 నుడువ నేరిచికొన్న కడుపుబంట

దండయాగ్రణి, నీకూర్మి తనుభవుండు
 ఖండకావ్యంబు కృతిని నఖండభక్తి
 నంకితంబుగ నిప్పించె నందికొనుము
 తనువు పులకింప, హస్తపద్మములు సాచి

కలఁగన్ నీతనుజన్ముతోడ సహపంక్తిన్ పంచభక్ష్యాలతో
 గలమాన్నంబు భుజించు బాలకుల మూకం జూతువో! వారు పే
 దలు, విద్యార్థులు కట్టుబుట్టములు విత్తం బిచ్చి పోషించి, దా
 తలలో దాత యనం బ్రసిద్ధి వడసెన్ దల్లి! సుతుం డిద్దగౌ.

సంపాదించిన విత్తము
 సంపాదన మాని సకల సత్కర్మల వే
 చ్చింపం బూనిన దండయ
 పెంపుం, దెగువయును గల యభిజ్ఞులు గలరే?

కఱ కొక్కించుక పలుకుల
మెఱపువలెం దోచుగాని, మెత్తని వెన్నె
దిరిసెనపుఁ బూలగుత్తిం
దొరయు న్ని సుతుని హృదయతోయజ; మబలా !

ముచ్చట నెప్పుచో నడుగఁ బోయినవాని హృదంతరాళమం
దిచ్చునో; యాయడో; యని యొకించుక సంశయ మంకురించు దా
నిచ్చిన నేస్తుపాడియసుమీ ! తినువాని లలాట రేఖలొఁ
బొచ్చెముగాక, నీ సుతునిఁ బోలు వదాన్యులు లేరు మానినీ !

ఊరక వెట్టిగా నొసఁగి యుక్త మయుక్తమునాక, పేరుకై
బారలు సాచఁడన్నిట శుభంబని తోచినఁగాక, యిచ్చుచో
నేరివియున్ సిఫారసు లొకింతయు గిట్టవు, రుక్మిణమ్మ ! యే
తీరునఁ గంటి, విట్టి యొరదీసిన కత్తిని, భక్తసత్తమున్ ?

రేయింబవ లొరులకు మే
లేయవలయు ననెడు సమలచింతయకానీ
నీ యాత్మజానకు, మఱి వే
రే యోచన లేదు; శర్వరీనాథముభీ !

కొమరుని ధర్మ కార్యముల పోషణమున
మొలిచె మేల్కొరితి మొగలితోట
సుతుఁడు గట్టించు ప్రోన్నత సత్రశాలలొ
మొరసె యాత్రికుల కిన్నెరల వినుతి

తనయుండు ద్రవ్యించు ఘనతటాకములలోఁ
జెలఁగు బేడిసమీల చెంగనాలు
తనుజుండు నెఱపు సంతర్పణంబులలోన
నిండెఁ బేదల కేల నేతిజిడ్డు

నందనుని పదాన్యత రంగనాథు నెడుటఁ
బ్రహ్మారితోఁ గూడ నొక మంటపంబు మొలిచె
దైవభక్తుల పెనుజాబితాలయందు
బ్రథమమునఁ జేరె నీ కన్నవానిపేరు

కన జన్మస్థలిఁ బ్రతిపాటిపురి సత్రం బొందు గట్టించి, బా
వినిఁ ద్రవ్యించి, పురాణమున్ జరుప నుర్వీనిర్జర శ్రేష్ఠు నొ
క్కని నిర్పె న్నెలజీత మిచ్చి, ఘనభక్తశ్రేణి దండాభిధా
నుని గీర్తింతు రనాతంబు; నది నిన్నున్ ధన్యఁ గావింపదో?

సమదృష్టి నేత్రయుగమున
సముద్భవము నంద నిత్యసత్యక్రతుడై
కొమరారు సుతుని శిరమున
నమఁగలతోఁ గుటియు నమ్మ యాశీస్సుమముల్

కులశీలరూపగుణముల
కలాపఃసగు రుక్మిణమ్మగారి సరస ని
మ్మల నేగతి మెలఁగెదో! యు
ప్పలకుప్పా! నాదు కబ్బపుం గ్రొమ్మలకా

పతికి సతి సతికిఁ బతి యను
 నితాంతధమ్మంబుఁ దలఁచి నీ కొమరుఁడు నీ
 పతి నిటువలె నా రెండవ
 కృతిపతిఁ గావించె, మోదమేఁద నీకున్.

మేలిగుణాలకుం బసిఁడిమేఁద, దయాపరురాలు, దొడ్డ యి
 ల్లాలు కుమారు మానవిధ వాఘ్యునిఁ గాంచిన చల్లసమ్మ స్వ
 ర్గాలయరత్న దీప మయి యంబరవీధుల నాడు రుక్మిణీ
 శీలవతీలలామగళసీమకు మత్కృతి జాజిదండయా.

సువినీతుండగు నీదు కూమి తనూజుం, డాద్రిచిత్తుండు, భూ
 దివిజ్రేష్టుఁడు, దండయాభిధుఁడు, ముగ్ధిపించినాడమ్మ, రెం
 డనపర్యాయము ఖండకావ్యకృతి నానందించి నీవేల్పు బం
 దువు లగ్గింప ధరంపుమమ్మ ! గళమందున్ రుక్మిణీగహినీ !

కట్టించెన్ వ్యయ ముగ్ధడింపకి, సభాగారంబుఁ గీర్తివ్యతుల్
 మిట్టాడన్ మొనమొన్న గుంటురఁ గళాశీలానివాసంబుగాఁ
 బట్టుం దీక్షయ దూరదృష్టియు, నెల్పుత్యాగముం గల్గు నీ
 పట్టింజూచి తెలుంగుకాశ్యపి సగర్వసూర్తి శోభిల్లెడిన్.

విషయ సూచిక

భరతమాత	1
గిజిగాడు	2
సాలీడు	4
నెలబాలుడు	6
నెమిలినెలఁత	8
తుమ్మెద పెండ్లికొడుకు	10
దీర్ఘనిశ్వాసము	12
శల్య సారధ్యము	14
భారత వీరుడు	17
బుద్ధమహిమ	21
భీష్ముడు	23
రాజరాజు	26
శృకానవాటి	30
శిశువు	33
బాష్పసందేశము	37
తెలుఁగుతల్లి	40
శిల్ప	44
ఐంటిగెలుపు	47

రాజదర్శనము	50
గుంటూరుసేమ	53
సమదృష్టి	55
పశ్చాత్తాపము	58
క్రీస్తు	60
వీరపూజ	63
ఆంధ్రభోజుఁడు	65
మాంపాహి	69
రత్నచ్యుతి	71
శబ్దకాసనుఁడు	76
అయోమయము	79
కళాకాల	82
సఖి	83
యుగంధర మంత్రి	86
జేబున్నీసా	88
నికుంజము	90
హిందూరమ	91

ధూ

భ ర త మా త

సగరమాంధాత్రాది షట్పక్రవర్తుల
యంకసీమల నిల్చినట్టి సాధ్వి.
కమలనాభుని వేణుగానసుధాంబుధి
మునిగి తేలిన పరిపూత దేహ,
కాళిదాసాది సత్కవికుమారులఁ గాంచి
కీర్తినందిన పెద్ద గేస్తురాలు,
బుద్ధాదిమునిజనంబుల తపంబున మోద
బాష్పము ల్విడిచిన భక్తురాలు.

సింధుగంగానదీజలక్షీర మెప్పుడుఁ
గురిసి బిడ్డలఁ బోషించుకొనుచు నున్న
పచ్చి బాలెంతరాలు మా భరతమాత
ఘాతలకు మాత, సకలసంపత్సమేత.

గిజిగాఁడు

జిలుగుం బంగరురంగులం గులుకు మేల్చిన్నారి పూగుత్తి సొ
మ్ములు గీలించిన తుమ్మకొమ్మలకు, నీవు నీ సతీరత్న మూ
యెలగీమున్ దగిలించి రేబవలు హాయిందూఁగరా గాడ్పు బి
డ్డలు మీ కూడిగ మాచరింప, గిజిగాఁడా నీకు దీర్ఘాయువో!

తేలిక గడ్డిపోచలను దెచ్చి, రచించెద వీవు తూఁగుటు
య్యేల గృహంబు, మానవుల కేరికి సాధ్యముగాదు, దానిలో
జాలరు, లందులో జిలుగు శయ్యలు నంతిపురంబు లొప్పఁగా
మేలు భళి! పులుంగుటెకిమీడవురా గిజిగాఁడ! నీడజా!

కులుకు పసిండినిగ్గుల దుకూలములన్ ధరియించి ముద్దు బి
డ్డలును, బడంతి నీపొదిగిట న్నిదురింపఁగఁ గన్నెగాడ్పు లూ
యెల సదనంబు నూఁచ, భయమింత యెలుంగక కన్నుమూయు నీ
యలఘుసుఖంబు మాకుఁ గలదా? గిజిగా! యొకతేని కున్నదా?

అందమున నీకు నీడగు నందగాఁడు
గృహవినిర్మాణమున నిన్ను గెలుచువాఁడు
వైభవంబునఁ బోలు దేవతల తేఁడు
లేఁడురా గిజిగా : మొనగాఁడ వోయి

నీ గిజిగాని నామకము, నీ తెలివిం బ్రకటించు గూడు, నీ
మైఁగల సోయగం బవని మానవకోటికి ముద్దుసేయు నో
యీ : గిజిగాడ : భీతిలకు; మీవు ధరాతలి నున్న బిట్టుగా
వాగెడు నా స్తికు ల్లలలు వంతు రనంతుని చెంత విన్నులై

సా లీఁ డు

నీలో నూలు తయారుజేయు మర గానీ, ప్రత్తిరాట్నంబు గా
నీ, లే; దీశ్వరశక్తి నీ కడుపులోనే లీనమై యుండునో
యేలీలన్ రచియింతు వీజిలుఁగునూ! లీషట్టు పుట్టంబు! లో
సాలీఁడా : నిను మోసగాఁడవని విశ్వం బేల ఘోషించెడిన్ ?

ధక్కామల్లుపసందు నేతపనివాండ్రా, నీ యుపాధ్యాయ! లి
ష్టాక్కండున్ గనరాఁడు డాఁగుకొనినారో నీదు గర్భంబునం ?
దిక్కాలంబున నిన్ను మించు పనివాడే లేఁడు; దుర్వృత్తికిన్
దిక్కై, నీ యసమానకౌశలము వ్యర్థీభూతమై పోయెడిన్

పురువుంగుంపును మోసపుచ్చుటకుఁ గాబో ల్దొంగమగ్గులపై
మురిపెంపుంబని యుల్లి పట్టువలిపంబుల్ నేసి, నీ మందిరాం
తర దేశంబున నారఁగట్టి యొకపొంతం బొంచినా వోరి ట
క్కరి : సాలీఁడపు గావు, దొంగవని వక్కాణింపవే లోకముల్

తలఁపం బున్నమనాటి వెన్నెలల దిద్దంజాలు నీ నూలుపో
గుల సింగారముఁ జూడవచ్చి యసువు ల్గోల్పోయెడిన్ బ్రాణు లో
తులువా : నెత్తురు ద్రావు నేతపను లెందుం జూడ; మోరంతప్రో
ద్దులు నీ కీ యుదరంభరిత్వ మనుకొందుం చెండ్లముం బిడ్డలున్

ఒకపర్యాయము కాందిశీకుఁడగు వీరోత్తంస మొక్కండు కొం
డకు నీ వల్లిన గూటియం దొదిగియుండన్, దాయ లేతెంచి నీ
మొకమోటంబున నమ్మి నీదు నిలయంబున్ దొంగియుంజూడ; రిం
దుకు నిన్నున్గొనియాడి యీశ్వరుని వైదుష్యంబునూహించెదన్.

నెలబాటుడు

గగనకల్యాణి గండభాగమున నిద్ద
కాలపురుషుని గురునఖక్షతముఁ బోలి
మంచునప్పుల నదె చందమామ బుడుత
జననమైనాఁడు పశ్చిమకై లళిఖరి

నిండుపున్నమనాఁటి కీ నీటుకాఁడు
కళలు బదియారు నేరిచి గర్వపడును;
అమరులు భుజింతు రితని దేహమును గమిచి
యమవసకుఁ గానరాఁ, డీతఁ డల్పజీవి

కుముదము తేనెతో నెదురుకొన్నది పూజకు; చందమామ యం
దముగలవాఁడు చుట్టమని నాలుగు దిక్కులనుండి సర్వలో
కము తలయెత్తి పిల్ల నెలగానికి వందన మాచరించె; సాం
ద్రము లగు వీని చూపు లమృతంబును జిందును శీతలంబులై

చుక్కపొలంతి నీకొఱకు స్రుక్కుచునున్న దమాసనుండి; కెం
పెక్కిన కన్ను మూసికొనియెం గుముదంబు నిశావధూటి; నీ
చిక్కని మంచు వెన్నెల భుజించు చకోరము కంటిసీరు న
ల్దిక్కులఁ జిమ్ముచున్నది; మదించి జగంబును మ్రింగెఁ జీఁకటుల్

పున్నమనాఁడు నీవు సరిపూర్ణశరీరుఁడవై సుధావిలా
సోన్నతి నవ్వుచుం బొడముచుందువు లోకము సంతసింప నో
క్రొన్నెలబాల; యారుపది రోజులజీవికి నవ్వువచ్చునే;
యన్నము పట్టునే; పరహితార్థివి నీకు విచార మున్నదే;

అదిగో; సింహికపట్టి నీ తెరవునం దడ్డంబుగా నిల్చి నీ
రదకుంజంబున నక్కినాఁ, డతని దంష్ట్రల్ గ్రూరముల్ సుమ్ము; నీ
మృదుదేహంబును గాసిపెట్టుకొని యి ట్లెన్నాళ్ళు లోలోన గ్రు
శ్శెద వన్నా; ధరణీహితార్థము నిశాలీలావతీవల్లభా;

నెమిలి నెలఁత

తలపై గల్కితురాయి, కంఠమున నిద్దాతళ్ళు, గ్రొమ్మొల్క ప
చ్చలహారంబు ధరించి, కాటుకవిలాసం బొప్పు వాల్గంటి తె
ప్పల నానందము నిండ, నర్తనిజప్రాణేశ్వరుం జూచు నె
మ్మలరాణీ : యిటు చూడవే నుతిశతంబుల్ నీకు నీ భర్తకున్

పొన్నుం గన్నులు. నెత్తికెక్క, గులికింపుం గంఠగర్వంబునన్
నిన్ను నీ చెలికత్తెలం బ్రణయకంధి న్మంచి తేలింప, నీ
సాన్నిధ్యంబున నాట్యమాడు పతిపజ్జన్ బారవశ్యంబునన్
గన్నుల్ మోడ్తువు నిచ్చలు న్నెమిలిచానా : యెంత పుణ్యాత్మవో!

కోరిన పాపటోగిరము, గూరిచి, నీమది పల్లవింపఁ జి
న్నారి మనోజ్ఞషడ్జమనినాదముల న్నిను బుజ్జగించు, బం
గారపు, గంటికుల్కల మగండు; మహేంద్రనియంతవాఁడు నీ
చేరువ నాడెడి: న్నెమిలిచేడియ : నీకు, గౌరంత గల్గునే !

ఉఱుముఱీమెం; దళుక్కుమనుచున్నది మించను మోసక తై; యం
బరమున మబ్బు లేలినవి; మంజుల కేంకృతు లొప్ప నీ మనో
హరుఁడురుపింఛదీధితుల నారతు లీయఁ దొడంగెఁ; గేకిసుం
దరి : పొదరిండ్ల తీవెపరదాలమఱుంగునఁ జెంగలింపవే :

భర్త హొంబట్టుజిలుఁగు టంబరము దాల్చి
విపినవీధులలోఁ దాండవించుచుండఁ
జేరువను నిల్చి మాసినచీరఁగట్టి
మురిసికొను పతివ్రతవు సుందరులలోన.

తుమ్మెద పెండ్లికొడుకు

కొండల నందుగుంజిగురుగొమ్మలు మేసి మదించు భద్ర వే
దండకపోలదానజలవారలఁ దానము లాడఁబోయి, యు
ద్దండకతోరకర్ణములు దాకిన మూర్చిలితో ; మరేల రా
కుండెద ? వీ విలంబనము నోర్చునె ? తేటిపడంతి, షట్పదా :

కూరిమి పల్లవింప నదిగో ; సుదతీమణు లెల్ల నీ ముఖం
భోరుహదర్శనార్థమయి పుప్పొడి పుట్టములన్ ధరించి కా
సారనికేతనాంగణ వికాలతలంబుల విశ్రమించి యు
న్నా; రిక రాకయున్న, దహనంబునఁ గ్రుంగెదరోయి షట్పదా :

కాకులు కూసినంతన యెకాయెకి నిద్దురనుండి లేచి మా
ధ్వీకము దొంగిలింపఁ బరువెత్తితి; వజ్రహితుండు క్రుంకునం
దాఁక సుధాధనాపహరణం బొనరించెద వేలనోయి ? నా
శీకవనంబు కన్ను ముకుళించిన నీగతి యేమి ? షట్పదా :

తమ్ములచుట్ట మస్తగిరి దాగె; మృగాంకుఁడు తూర్పుకొండ నె
త్తమ్ముల కెక్కి చక్కని సుధారసఁబుక్తిఁ జకోరబంధుబ్బం
దమ్ముల కిచ్చె; నింతవరదాక గృహమ్ముఁ దలంపవేల ? నీ
తుమ్మెద పెండ్లికూతుల నెదుర్కొనరాగదవోయి షట్పదా :

పూపులు దాచుకొన్న మధువుందనివోవఁగఁ గ్రోలి యింటికిం
దేవలె నన్న యాస నలుదిక్కుల కెక్కెడు నీ చరిత్రయం
దేవ జనించి పద్మవనమెల్ల మొగంబు మరలె; నిట్టి తృ
ష్ణావిలబుద్ధి తమ్మిచెజ కంపకపోవదు నిన్ను షట్పదా :

మొన్న వివాహమాడితివి; ముద్దుపడంతులఁ బెండ్లియైన యం
త, న్నవమల్లికామధువనంబులఁ జొచ్చితి; పెంతకాల మీ
క్రొన్ననతీవెజొంపములఁ గూతలువెట్టెద ? వింకనైన రా
కున్న జగంబు మెచ్చదనియుం దలపోయ విదేల షట్పదా :

బంగరుపూవుటిండ్ర తలవాకిలిఁ ద్రొక్కని బిచ్చగాని ని
న్నుం, గని నవ్వుచుండు సుమనోనిచయం; బిదియేటి విఁత ? నీ
యంగన కంతమం దలరదా యలనాటి సువర్ణసూత్ర ? మో
భృంగకుమారకా : కుదువఁ బెట్టవుగా ? మధుమద్యపాయివై.

దీర్ఘనిశ్వాసము

తెలుఁగుం బాసకు వన్నె దెచ్చిన జగద్వీరుండు మాకృష్ణరా
యలు గట్టించిన వజ్రదుర్గముల, శుద్ధాంత ప్రదేశంబులన్
దలక్రిందై తప మాచరించెడిని సంతానార్థమై గబ్బిగ
బ్బిలపుం గుద్బెతః లక్కటా మొయిలుగప్పెం బూర్వమర్యాదకున్;

పన్నీటన్ దలసూపి కాపుగొను రంభామల్లికావాటికల్
జిన్నాదేవి గులాబితోటలు నశించె; న్నచ్చ. టుమ్మెత్తలున్
గన్నేరుంబొద లావరించినవి; రంగత్తుంగభద్రానదిన్
బన్నుందె న్మనమోహనాంగి కవితాప్రాగల్భ్య సౌరభ్యముల్

నాయకురాలి మాయకదనంబున, మా పలనాటి పౌరుష
శ్రీ యడుగంటె; గడ్డి మొలిచెం బులిచాజలగద్దెఁమీదఁ; గెం
జాయ మొగానఁ గ్రమ్మ జలజప్రమదామణి నాగులేటిపై
వ్రాయుచునున్న దిప్పటికి బాలుని శౌర్యకథాప్రబంధముల్

వాసిని గన్న రెడ్ల పరిపాలన కొండలదండలన్ శిలా
శాసనసంగతి న్నిలిచి, చచ్చియుఁ జావదు; రెడ్డిరాణి మైఁ
బూసిన కుంకుమంబుఁ బసుపుంబన లంటిన కన్నె తొండ నేఁ
డూసరవెల్లియై నవయుచున్నది పండు వెదుళ్ళసందులన్.

శత్రు సారథ్యము

అహిమస్తములకు నొయ్యారంబు నేర్పించు
వలపుఁ బిల్లనఁగ్రోవి పాటగాఁడు
పసితనంబునయందుఁ బడగపాముల నెక్కి
చిందులాడిన గొల్ల చిన్నవాఁడు
పదియారువేల గోపస్త్రీలతో నుండి
యపకీర్తి నందని యందగాఁడు
లోకాంతమున మట్టియాకుఁ దెప్పం దేలి
తలదాచుకొన్న చిత్రస్వరూపి

భాసురములైన తన చేరెఁదేసి కనుల
మచ్చుఁ జల్లెడు వేలుపు మాంత్రికుండు;
తొడరి విజయుని యరదంబుఁ దోలుచుండె
కాంచి విల్లందుకొనుము భాస్కర కుమార !

ములుకులు నీ ధనుస్సున విముక్తములై చని కృష్ణమూర్తికిన్
వలగొని యావల న్నరునిపైఁ గసిబూనుట దుస్తరంబుగా
దలఁపఁ విదేటి వెట్టి ? భుజదర్పము వెన్నునిముందు సాగునే ?
మలపుదునా రథంబు; అనుమానము దోచె జయంబు; కర్ణుడా!

వ్యయమైపోయిన యమ్ముల న్మరలఁ గూర్చన్ దక్షమైయున్న య
క్షయతూణీరము విచ్చి పార్థుఁడు శరాసారంబు గుప్పించినన్
జయ మాదేవుఁ డెఱుంగు; గుట్టములపై నాపై భవత్సేనపై
దయజూపించుట కూపిరాడగలదా ? దౌర్భాగ్యవానుఘ్నుఁడా!

తూలిన పందికై హరుఁ డెదుర్తొని రేచిన గ్రుద్దులాట కు
స్తీల బలిఁఘ్నడై కఱకు దేలినవాఁడు మహేంద్రసూతి; యా
శూలికి గుండెలే దతనిఁ జూడ నెగాదిగ; యుద్ధభూమిలో
రాలఁ దలంచితో ? పరశురాముని శిష్యుడ నన్న బిఱ్ఱునన్ !

బలవంతుండగు శౌరి రోషము రగుల్పం, బార్థుఁడున్ గెంపుఁజూ
పుల వేగంబునఁ దూపుల న్నడిపి నీ మూర్ఖంబు ఖండింపఁడా !
తలపై శాపములాడు నీకు నొక యుద్ధం దేల ? నీ రక్తమున్
బొలయున్ గాకులు గ్రద్దలుం గుడుచునేమో నేఁడు; సూతాత్మజా!

ఖండవము నర్జునుఁడు గాల్చు కాలమందుఁ
బరువులెత్తిన ముసలిసర్పమాను వింటఁ
దొడగినాడఁపు గాఁబోలు! విడువ వలవ
దబ్బనాభుఁడు గరుడవాహనుఁడు సుమ్ము!

ఇలకున్ గ్రుంగె రథంబు చక్రః మిపు డేదీ నీకు గత్యంతరం ?
బలుక న్ని ప్రతిపక్షి గాండివధరుండై చెందు చున్నాఁడు నీ
బలమున్, గాలము లేదు; స్యందనము లేవందీసికొః మ్రేటికీ
తలపోత ॥ లృరణంబు వేఁడుకొనరాదా కర్ణ బీభత్సునిన్!

భారత వీరులు

మన కురుక్షేత్ర సంగ్రామ గగనమునకు
భానుమంతుడవై వైరివర్గములను
కలఁచి, గెలిచిన దండిమగండ వీవు
కర్ణ ! కారణ మేమి దుఃఖపడ నింక !

“సమరధర్మంబు విడి ధనంజయుఁడు సంపె
నతనిచేఁ జచ్చె రాధేయుఁ” డనెడు సల్క-
పుట్టెనను చింత కలదు కాఁబోలు నీకు
నట్లు కాదయ్య ! గెలుపు నీయదియె కర్ణ !

ధర్మముఁ దలంచి, నినుఁ గన్న తల్లి ననుఁగు
సోదరుల రేణువులభాతిఁ జూచినాఁడ
వార ! నీ స్వామిభక్తి; నీ యద్వితీయ
సుగుణసంపద వర్ణింప నగునె కర్ణ !

పీరాగ్రేసర : నీవు పాండవబలాబ్ధిన్ మందరం బట్లు దో
స్సారంబార మధించి, యంచితయశస్సారంబు లోకంబునన్
బారంజల్లిన సద్ధనుర్ధరుడ; వెవ్వం డీడురా నీకుఁ గ
ర్హ : రాజన్యుల తెల్ల నీ చరిత మన్నన్ గర్హపేయం బగున్

కింకన్ రుద్రుని బోలి తేరి నగుచక్కిం జేరి, దృప్యద్ధను
ష్మంకారం బొనరించుచున్ విమతకంఠశ్రేణిఁ జెండాడు నీ
వంకన్ జూడఁ, గిరీబీయంతటి ప్రతాపస్సారమార్తాండుఁడే
జంతె; న్ని తెదురెక్కు వీరుఁ దొక డు న్జన్మించునే భానుజా :

జననంబఁదిన తత్తణంబ, కఠిన స్వాంతంబునన్ గంగ క
ప్పనగావించిన క్రూరురా అనక; లోభస్వాంతయై కుంతి “నా
యన : కర్ణ : సుతభిక్షరా :” యనఁగ; నాహా : మారుమాటాడ కి
చ్చినవిఖ్యాత వదాన్యమాన్యుడవు : పొచ్చెం బేది నీ కీర్తికిన్ ?

అరదము గ్రుంగిపోయినపుడై నను, భార్గవరాము శాప వా
క్సరణి శరంబు లూహ తెడ సన్నపు దేనియు, శల్యుఁ డెన్ని ని
ష్ఠురములు పల్కుచున్న, రణశూరత దక్కక, వైరివీరకం
ధరపటుకర్తనోద్యమమునం జెలువారవె సూర్యనందనా :

ఒక పాంచాలికి భర్తలేవురని మర్త్యుల్ గూడి మాటాడు వా
డుకయే కర్ణకతోరమై మసలుచుండున్ దెందమం; దట్టివా
నికి నా కాటప భర్తనామము ధర నిర్మింప కంచు స్మరా
రికి వాక్రుచ్చి, యశంబుఁ జాటపె ధరిత్రీమండలిన్ భానుజా :

పార్థనామంబు చెవిలోనఁ బడినయంత
భగ్గుమని మండిపోవు నాపాదమస్త
కంబు నీ; కట్టి మీప్తేర కారణంబు
చాటుచున్నది కర్ణ : నీ స్వామిభక్తి

‘చండగభస్తిమండల మొసంగిన నా రొలిచూరికాన్పు క
ర్ణం’ డను కుంతి మాటకుఁ దనూలత కంపమునంద ధర్మసూ
నుం దెలుఁ గెత్తివేడిచి, నినుం గొనియాడుచుఁ బల్కె “నట్టి శూ
రుం డిఁక పుట్టబోఁ” డని నిరూపణచేయుచు; సూర్యనందనా :

చెవుల న్గుండలముల్, బ్రభావిభవరాజిన్ జిమ్ము వర్మంబుఁ, బు
ట్టువుతోఁ గల్గిన ముద్దుబిడ్డడవు; నీటుంగోటు దీపింప రెం
డవ మీనాంకుఁడువోలి విల్లుఁగొని జన్యజ్ఞేణులం జొచ్చి శా
త్రవనాశం బొనరించు నిన్నుఁగని కర్ణా : కుంతి యెట్లర్పెనో :

మివులఁ బవిత్రవంతమయు మేదినిఁ గాలువ గట్టి మర్మరా
రవము సెలంగ నీదు రుధిరంబు స్రవించుచు “అర్జునా ! యథ
ర్మప్రభవ” మంచు నెంత వలపోసెనా ! శత్రుకళేబరంబులం
టవలసె నంచు నెంత వనటం బడినాఁడవా ! కర్ణ! హులుచోన్

“నరుఁడు బృహన్నలాఖ్య నలనాఁడు విరాటుని గొల్చుచుండి, యు
త్తరునకు సాయమై కురుశతంబును మూర్ఛిలఁగొట్టునాఁడు భా
స్కరసుతుఁ డోడె నందు;” రని, కన్నుల నీ రిడకయ్య ! శక్తులై
గురుఁడు నదీసుతుం డెదురుకొన్నది లేదుగదయ్య భానుజా !

బుద్ధ మహిమ

సరవి నీ కడకంట వెల్గిన యహింసాజ్యోతికిన్ గొండలున్
గఱగింపంబదె వెన్నపూసలవలెన్; క్షౌమండలంబెల్ల నీ
చరణాబ్జంబుల ముద్దుగొన్నది; మహిశ గ్రామణీ : జ్ఞానభా
స్కర : బుద్ధప్రభు : నీ సుధోక్తులను సంస్తంభించె ముల్లోకముల్ :

నీ వల రావిచెట్టునకు నేర్పిన భూతదయారసోక్తిలో
భూవలయంబు బాష్పజలపూరితలోచనమయ్యె; బింబిసా
రావనిభృత్సభా భవన మార్ద్రమనస్కతఁ గ్రుంగిపోయె; నీ
పావనబాహుపీఠమునఁ బ్రాణము దక్కిన గొట్టెపిల్లతో

పాములు గాలిఁజేత లలవా బొనరించుట కీవు కారణం
జేమొ త్రిదండిరాజపరమేశ్వర ! నీదు పదాంకముద్రలోఁ
జీమయు హాయిగా నిదురజెందిన; డెక్కడి దీ యకారణ
ప్రేమ ? జొహారు నీ నయనవీధులఁ దాండవమాడు శాంతికిన్ :

కజకుకసాయివాని చిరుకత్తియు నెత్తురు సూడలేదు నీ
చరణరజఃబు సోకిన రసాతలసీమలలోన; నిప్పుడు
ర్వరః బెకలించి చూచు ప్రతివానికి నీ మహనీయ విగ్రహా
త్కరములు దర్శనం విడు నఖండదయారస దిగ్భముద్రలన్

దీనములైన చూపుల పధించెడువానికి మ్రొక్కి “అన్న ! నా
కూనల కండ లేదు కనుగొమ్మ”ని గద్గదనిస్వనంబుతో
లోనఁ దపించి నాల్గుదెసలుం బరికించుచు, “బుద్ధదేవ ! రా
వే ! నను బ్రోవవే !” యని జపింపని జంతువు లేదు మేదివిన్

పైకొని రెండువేలయిదువందలయేండ్లు పయస్సు వచ్చియున్
నీ కమనీయబోధలకు నిగ్గు రవంతయుఁ దగ్గలేదు; హిం
సాకరణంబు పాపమను శబ్ద మళోకుని తాతిగుండెలన్
దాకి, యగల్గి, యీదినమునన్ గదలించెడి నష్టదిక్కులన్.

భీష్మఁడు

వృద్ధవీరుఁడ : నీవయస్సెంత చెపుమ ?
తండ్రి మరణించియే మూఁడు తరములయ్యెఁ
నొర : భారత యుద్ధమధ్యంబునందు
పడుచు పార్థునిఁ దల్లడపరచినావు

కోడెవయస్సు నిన్నలమి గోటికి మీసము చిక్కునాఁడు, ము
య్యేడిరునాళ్ళు పోరు వెలయించిన భార్గవరాముఁ డెంత య
ల్లాడెనొ : మూడుగాళ్ళ ముసలయ్యవు; నేటి కెదిర్చి కృష్ణుఁడున్
గ్రీడియుఁ దల్లడిల్లి; రవని న్నిన్ను గెల్చు మగందు పుట్టెనే :

“వెలిమాపుల్ రుధిరంబు గ్రక్కె; గతిదప్పెందేరు: సందించు న
మ్ములతోగాండివమూడె; సా.గవు కరంబుల్; బావ : ఆలంబు నా
వలగా”దంచు ధనంజయుంచు కనులన్ బాష్పంబుల న్నించఁడే ?
బలమో : లేక మహత్త్వమో : యిది తలంపఁ రాదు గంగాసుతా ?

ఆరయ నీవు ధర్మజున కాయువు పట్టెటిఁగింపకుండినన్
శౌరియు, సవ్యసాచి మరునాడు రణంబున నిల్తురే ? కృపా
పారగ : నిక్కపుం గినుక పైకొని నీవు ధనుస్సుఁ పట్టినన్
నీరయి పోవె లోకములు : నింగి గుభిల్లునఁ గూలిపోవదే :

అంబ శిఖండియయ్యె; నతఁ డాడుది; వాని మొగంబుఁ జూడనం
చుం బరిపూర్ణ పౌరుష విశుద్ధికి భంగము గల్గకుండ వి
ల్లంబులు బారవైచితివి యర్జునవీరుని కీర్తి నిల్పు : గం
గాంబిక ధన్యయయ్యెనుగదా : నిను గాంచి; ధనుష్మదగ్రణీ :

గురువు గొడ్డలిఁ ద్రిప్పుకొని తప్పుకొనుదాఁక
మరలి వెన్కకురాని మార్గణంబు
ముత్తరంబులనుండి ముదిరి ముద్దలుగట్టి
చేవ డిందని పచ్చి యౌవనంబు
వసుసప్తకము సానఁబట్టి జీవము వోసి
యెసఁగు కక్కసపు టాయుధబలంబు
స్వర్గతరంగిణీ స్తన్యంబు బలిమిని .
సంప్రాప్తమైన తేజశ్చయంబు

గవ్వకుం గాని పాదు శిఖండిముందు
వ్యర్థపుచ్చితె పార్థుని పరువుకొఱకు !
జగము నగలించు నీ దివ్యశంఖరవళి
పవ్వళించెనె యమ్ములపడకమీద !

కొరవుని యాస గంగలోఁ గలసిపోయె;
పరశురాముని వేడి నిశ్వాసములకు
నింద్రగిరి క్రాఁగి బూదియయ్యెను గదోయి !
శంతనకుమార ! నీ చిల్లు జారిపోవ.

రాజరాజు

నిన్నుఁ బోలు మహీనేత నిక్కువముగఁ
బుట్టెనో ? పరాశరదివ్యముని సుతుఁడు
మున్ను, మాతాత పరిహాసమునకుఁగాను
కల్పనముచేసి వ్రాసెనో ? కౌరవేశ !

మాతాత సత్యవంతుఁడు
పూతములగు నాల్గు వేదములు వ్రాసిన వి
భ్యాతకవీంద్రుం; డాతని
చేతికల మబద్ధములు వచింపదు సుమ్మి !

వ్యాసకల్పిత మహాభారతామ్నాయంబు
గుట్టుగా నిన్నుఁ దిట్టుగొనుచునుండ
ముగురు సత్కవుల పెంపుడు కాద్యరాజంబు
పదిమందిలో బట్టబయలు సేయ

నింతలంతలు సేయు దృశ్యప్రబంధాశి
మొత్తమై నిన్నాచిపోసికొనఁగ
చెప్పుడుమాటకు జెవి యొగ్గు ఘవసంబు
హ్రూరాత్ము డని పండ్లు నూరుకొనఁగ

తొడలు తెగిన బాధతో, నింత దుష్కర్తి
తోఁ, బరాజయంబు తోడురాఁగ
నరికమునకుఁ బోయినావా ? స్వర్గమునకుఁ
జేరినావా ? నీవు కారవేంద్ర !

నీ సావాసముచేసి ముజ్జగముఁ బిండింజేయఁగాజాలు రా
ధానునుం యొక వ్యర్థజీవి యయి నిందాబద్ధుడై పోయె; నీ
యాసల్ భీముగదాభిఘాతమునఁ నుగై యూరు యుగ్మంబుతో
నీ సింహాసనసీమ దుఃఖపడు చుండె న్నేడు కన్నీళ్ళతో !

సవ్యసాచికరాన సాము నేరిచికొన్న
బలమైన కొవ్వొడి బాణములకు
వాయుసూనుని బాహుబలముతోఁ బోరాడు
మొక్కపోవని పుట్టె డుక్కుగదకు

ఖం డ కా వ్య ము ౧

పాంచాలి నులిపెచ్చ జాషాంబువులఁ దేలు
వజ్రనిష్ఠుర శాపవాక్యములకు
యడుతనూభవుని దీనాలోకములఁ దోలి
దీపించు శీతలాలాపములకు

సకల భువనంబు లాలించి సమ్మతించు
వనజనాభుని శుభ రాయబారమునకు
సమ్మతింపక, రక్తనిర్దురములందుఁ
దానమాడితి వేల ? గాంధారితనయ ! ..

అంటఁగరాని యగ్ని కెనయైనది ద్రౌపది; యట్టి సాధ్వీ ప
య్యంట మొగాన బూని, 'యకటా !' యని యశ్రులు రాలనేడ్చినన్
దుంటరిపై సహోదరులతో సభలోనఁ బరాభవించినా
వంట ! మఱిందీవై వదినకా మొనగానితనంబు సూపుటల్ ! ..

కురుభూపాలుఁడు బుద్ధిమంతుడని వాకోబూనితింగాని, యా
దరణీయంబులు హేతువు ల్గులుగవద్దా ? నీ చరిత్రంబునన్
గరళాన్నంబును, మాయజూదమును లాక్షగేహమున్ ద్రౌపదీ
పరిభావంబు భయంకరంబులయి చూపట్టుం గురుజ్ఞేపతీ !

నీయతనంబు లన్నియును నెత్తురుకూడు ధుజించి మాయమై
పోయెగదా ? వృథాపయశముం దలదాల్చిన నీకు నేడు నిం
డాయువుఁ బోసినారు కవు, లక్కట ! పెందొడచూడి, కుంటిపై
యీ యవమానజీవితము నెట్లు సహింతువయా సుయోధనా !

శ్రీ శా న వా టి

ఎన్నోయేండ్లు గతించిపోయినవి గానీ, యీ శ్రీశానస్థలిన్
గన్నుల్ మోడ్చిన మందభాగ్యు డొకడైనన్ లేచిరాఁ, డక్కటా :
యెన్నా శ్రీచలనంబు లేని శయనం ? చేతల్లు లల్లాడిరో;
కన్నీటంబడి క్రాఁగిపోయినవి నిక్కంబిందు పాషాణముల్ :

అకాశంబును కాటుమబ్బుగము లాహరించె; దయ్యాలతో
ఘూకంబుల్ చెరలాడసాఁగినవి; వ్యాఘోషించె నల్లిక్కులన్
గాకోలంబులు; గుండె యుల్లుచునుచున్నంగాని యిక్కాటియం
దా కల్లాడిన జాడ లే; దిచట సౌఖ్యం బెంత క్రీడించునో :

ఇచ్చోట; నేసత్కవీంద్రుని కమ్మని
కలము, నిష్ఫలలోనఁ గఱఁగిపోయె ;
యిచ్చోట; నేభూము లేలు రాజన్యుని
యధికారముద్రిక లంతరించె :

యిచ్చోట; నే లేత యిల్లాలి నల్లపూ
సలసౌరు, గంగలోఁ గలసిపోయె :
యిచ్చోట; నెట్టిపే రెన్నికం గనుఁగొన్న
చిత్రలేఖకుని కుంచియ, నశించె :

ఇది పికాచులతో నిటాలేక్షణుండు
గజై గదలించి యాడు రంగస్థలంబు;
ఇది మరణదూత తీక్షణమౌ దృష్టు లొలయ
నవనిఁ బాలించు భస్మసింహాసనంబు

ముదురుతమస్సులో మునిఁగిపోయిన క్రొత్తసమాధిమీఁదఁ బై
బొదలు మిణుంగురుంబురువు పోలిక వెల్లుచునున్న దివ్వె, ఆ
ముద ముడివోయినన్ సమసిపోవుట లేదది దీప మందుమా ?
హృదయముసుమ్మి, నిల్చి చనియె స్థతపుత్రక, యే యభాగ్యయో !

కవుల కలాలు, గాయకుల కమ్మని కంఠము లీ శ్మశానపుం
గవనులఁ ద్రొక్కి చూచెడి; నొకానొకనాఁ డల కాశిదాస భా
రవుల శరీరముల్ ప్రకృతిరంగమునం దిప్పు డెంతలేసి రే
ణువులయి మృత్తికం కలిసెనో కద : కుమ్మరివాని సారెపై

ఖం డ కా వ్య ము ౧

ఆలోకించిన గుండియ ల్గరఁగు; నాయా పిల్లగోరీలలో
నే లేబుగ్గల సౌరు రూపఱియెనో ; యేముద్దు నిద్రించెనో ;
యే లీలావతి గర్భగోళమున వహ్నిజ్వాల జీవించునో ;
యీలోకంబున వృద్ధిగాఁదగిన యేయే విద్య లల్లాడునో ;

ఇట నస్పృశ్యత సంచరించుటకు దావేలేదు; విశ్వంభరా
నటనంబున్ గబళించి గర్భమున విన్యస్తంబు గావించి, యు
త్కటపుం బెబ్బులితోడ మేకఁ నొకప్రక్కన్ జేర్చి జోకొట్టి యూ
టటఁ గల్పించు నభేదభావమును, ధర్మం బిందుఁ గారాడెడిన్

వాకొనరాని గొప్ప ధనవంతుని నిద్దపుఁ జాలతాతిగో
రీకడఁ బారవేయఁబడి ప్రేలికలం దొరలాడు ప్రేత మే
యాకటిచిచ్చునన్ గుమిలి, యార్చి, గతించిన పేదవాని దౌ
నోకడ ; వానికై వగవఁ దొక్కఁడు; దాచదు కాటినేలయున్.

శి శు వు

బొటవేల ముల్లోకములు చూచి లోలోన
నానందపడు నోరులేని యోగి
తల్లిదండ్రుల తనూవల్లరీద్యయికి వ
న్నియఁదెట్టు తొమ్మిది నెలలపంట
అమృతంబు విష మను వ్యత్యాస మెఱుంగ కా
స్వాదింపఁ జను వెట్టిబాగులాఁడు
అనుభవించుకొలంది నినుమడించుచు మరం
దము జాలువాఱు చైతన్యఫలము

భాష రాదు; వట్టి పాలుమాత్రమే త్రాగు
నిద్రవోవు; లేచి నిలువలేడు
ఎవ రెరుంగ; రితని దేదేశమోకాని
మొన్నమొన్న నిలకు మొలిచినాఁడు

గాన మాలింపక కన్ను మూయని రాజు
అంబ కౌగిటి పంజరంబు చిలుక
కొదమకండలు దేరుకొను పిల్లవస్తాదు
యుయ్యేల దిగని భాగ్యోన్నతుండు
ఊడలు నేర్చిన యొక వింత చదువరి
సతిని ముట్టనినాటి సాంబమూర్తి
ప్రసవాబ్ధి తరియించి వచ్చిన పరదేశి
తనయింటి క్రొత్త పెత్తనపుదారి

ఏమిపనిమీద భూమికి నేగినాడో
నుడువ నేర్చిన పిమ్మట నడుగవలయు;
నేండ్లు గడచిన ముందు ముందేమొకాని
యిప్పటికి మాత్ర మేపాప మెఱుగఁ దితడు

నవమాసములు భోజనము సీర మెఱుగక
పయనించు పురిటింటి బాటసారి
చిక్కుచీకటిఁ జిమ్ము జేనెఁడు పొట్టలో
నిద్రించి లేచిన నిర్గుణుండు

నునుఁ జెక్కిఁజల బొసినోటి నవ్వులలోన
ముద్దులు చిత్రించు మోహనుండు
అక్షయందైన మాతృక్షీర మధుధార
లన్నంబుగాఁ దెచ్చుకొన్న యతిథి

బట్టఁ గట్టడు; విడియాసఁ బట్టువడఁడు
ధారుణీ పాఠశాలలోఁ జేరినాఁడు;
వారమాయెనో ! లేదో ? మా ప్రతృతికాంత
కటపియున్నది వీని కాఁతలియు నిద్ర

ఉఃయేలతోట్టి యే ముపదేశ మిచ్చునో?
కొసరి యొంటరిగ నూకొట్టుకొనును
అంబతో తన కెంత సంబంధ మున్నదో?
యేడ్చి యూడిగముఁ జేయించుకొనును
పరమేశ్వరుం డేమి సరసంబు లాడునో?
బిట్టుగాఁ గేకిన లొట్టుకొనును
మూన్నాళ్ళలోన నెప్పుడు నేర్చుకొనియెనో?
పొమ్మన్నచోఁ జిన్నబుచ్చుకొనును

ఖండ కావ్యము ౧

ముక్కుపచ్చ లారిపోయి ప్రాయమువచ్చి
చదువు, సంధ్య నేర్చి బ్రదుకునపుడు
“నాదు పసిడికొండ నారత్న” మని తల్లి
పలుకు పలుకు లితఁడు నిలుపుకొనునె ?

తనచేతి గిలకపండునకు ముచ్చట నెప్పు
బలుకలే దనుచుఁ గోపంబు సేయు
పొరుగింటి యిల్లాలి సరసఁ జీదరఁ జెంది
పరు లన్న భేదభావమును జూపు
మకరందమునకు సమ్మతిఁ జూపి నోరూరి
దరిఁజేరి, రుచుల భేదములు తెలియు
ప్రతిశబ్ద మీను నుగ్రధ్వన మాలించి
కంపించి తల్లినిఁ గొగలించు

దాయ లార్గురు నొకరు నిద్దరును దప్ప
చేరుకొన్నార రీతని చిత్తవీధిః
జగతి నీతని జాతకచక్రమందుఁ
బొంచియుండున దపయశంబో? యశంబో?

బాష్ప సం దేశము

అలోకింపు మొకింత భారతకుమారా : నిండు పెద్దమ్మచే
గాలింపంబడి దుమ్ముచే మలయు నంగశ్రేణి దూలన్నిరా
శాలంబంబున నీ మహోన్నత సుధాసౌధంబు క్రీనీడలం
దాయం బిడ్డలు బిచ్చమెత్త నిరతం బల్లాడు మానుష్యమున్

నీ సోదర్యులు వారు కారనుచు సందేహింతువో ? పీరి స్వే
చ్ఛాసామగ్రి గతించి వత్సర సహస్రంబుల్ సనెన్; దీని కీ
వే సాక్ష్యంబును, గారణంబు; నిపుడేమీ మించిపోలేదు; ఆ
శ్వాసింపం గదవయ్య భారతతనూజా : ప్రాతః చుట్టంబులన్

కుడుము నొసంగఁ బండువనుకొందు; రమాయకు; లిప్పుడైన నీ
మడులును మాన్యము ల్పసిఁడిమాడువు లిమ్మన; 'రింటనుండు పెం
పుడు పసరంబు లట్టులు మముం గణీయించిన జాల్'నంచు నీ
యడుగుల నంటి దీనముగ నంజలిఁ బట్టిరి ధర్మభిక్షకై

ఖం డ కా వ్య ము ౧

అనుఁగుం దమ్ములు దిక్కుమాలి పురబాహ్యజ్ఞేణిఁగారాడ. హె
చ్చిన సౌభాగ్య సువర్ణమందిర సమాసీనుండవై హాయిగా
గనుమూయం దగవా పరాకుపడి; యింక నేమిలుకొమ్మి ధరా
జనయిత్రీమణి తమ్ముఁ గుడ్డలకు స్వేచ్ఛాఢిక్ష లర్థించెడిన్

ఆనందంబున నీ సహోదరులు విద్యాస్వీకృతిం జెందినా
రీనాఁ; డల్లదె శుభ్రవస్త్రములతో నేలెంచుచున్నారు నీ
తో నిత్యోచిత దైవపూజకని; సంతోషంబునన్ జేర నీ
వేని నీ వొక రాక్షసాకృతివి సుమ్మి భారతీనందనా !

కరుణావీరుఁడు భారతీయుఁడని దీర్ఘవ్యాసముల్ వ్రాసి నీ ...
కొరకై వైరికి వెన్నుజూపని యనుంగుం జుట్టముల్ వీరు; దు
ర్భరదాస్యంబు సహింప నోప; రనుకంపం బూననొ నింక; నీ
తరళాపాంగము పేరుగన్నది యభూత న్యాయతాదృష్టికిఁ

కోరుణ్యంబున నంటరానితనమున్ ఖండింపవా ? యీ నిరా
ధారవృక్తుల మోషణంబు వినరాదా నీకు ? నాంగ్లేయులన్
మా రాజ్యం బిఁడుడంచు వేఁడు కొనుచున్నా; విట్టి నీ కిత్తురా?
ప్రారంభంబున నిన్ను దిద్దుకొనుమయ్యా; కోర్కె సిద్ధించెడిన్

కరమింపారెడు నీ విభూతికి శిరఃకంపంబుఁ గావింపవా
 పరదేశంబులు పూర్వ : మీదినము నీ స్వార్థక్రియాపేక్ష, సో
 దర విద్వేష మెఱింగి మూతి విఱచున్ దద్దేశముల్; నీ యశోం
 బరమున్ జిమ్మట గొట్టుచున్న; దిఁక విప్పంబోలు నేత్రాబ్జముల్

“మా ముత్తాతలనాటినుండి నను సన్మానించి నీకోసమై
 మా మేనంగల రక్తబిందువుల సంపత్తి న్సమర్పించినాఁ
 మేమో, నీ హృదయంబులో నెనరు లే దీషత్తు, నింకెన్నఁ డ
 న్నా । మాకష్టము గట్టునెక్కు” ననుచున్నా రేమి వాక్రుత్తువో !

తెలుగు తల్లి

కృతు లందుటకు పల్లకీ మోయ దొరకొన్న
కృష్ణరాయఁడు రాజ్య మేలునాఁడు
మనుమసిద్ధియును, దిక్కనగన్న కావ్యంబు
కోరచూపులు జూచుకొన్ననాఁడు

తెలుగురాయని యొప్పు లొలుకు గుప్పిటలోన
లేతకస్తురి గుఱాళించునాఁడు
ముత్యాల మందిరంబుల సత్కవులమీద
బంగార మేరులై పారునాఁడు

కవుల పల్కులు వేదవాక్యంబు లగుచు
క్షీతితలంబును గంపింపఁ జేయునాఁడు
గారవంబున నన్నేలఁ గాంచవైతి ?
తెలుపఁగదవమ్మ ! ననుఁ గన్న తెలుగుతల్లి !

అలసానికులజుఁ డూయెలమంచములనుండి
 పసిఁడిలేఖినిఁ బూని వ్రాయునాఁడు
 పోతనార్యుని గేహమున భారతీదేవి
 చిగురుఁ జేతుల వంటఁ జేయునాఁడు
 భువనభీకరుఁడు వేములవాడ వీమన్న
 గంగ్రాజునకు జోలెఁ గట్టునాఁడు
 శ్రీనాథకవి పాండితీ నైపుణము మీఱ
 డిండిమఱ్ఱు నోడించునాఁడు

కనులఁ జూచెడు భాగ్యంబు గలిగియున్న
 నేఁడు నా కవిత్వంబు రాచించియుండు
 గారవంబున నన్నేలఁ గాంచవైతి ?
 తెలుపగదవమ్మ ! ననుఁ గన్న తెలుఁగుతల్లి !

పసుపుముద్దల నుంచి పతికి రోసముఁ బోయు
 వీరపత్నులు పుట్టి పెరుగునాఁడు
 ప్రతిదాష్పక వైరిపక్షముల్ పెకలించు
 వెలమ బెబ్బులు జీవించునాఁడు

ఖం డ కా వ్య ము ౧

కాళిందిలోఁ గత్తి గడగి, తల్లికిఁ జూపు
శివరాజు పగతులు జెందునాఁడు
తమ్మిమొగ్గరము బుద్ధతిఁ జీల్చికొనిపోవు
పిల్లవిల్కాం ద్రుద్భవిల్లునాఁడు

పిఱికి నెత్తురు నాలోన వెలయ దేమొ;
రంభ, నాపేర నుత్తరాల్ వ్రాయు నేమొ;
గారవంజున నన్నేలఁ గాంచవై తి ?
తెలుపఁగదవమ్మ : ననుఁ గన్న తెలుఁగుతల్లి!

అలఘుదాతల దానజలధిలోపల మున్గి
పెద్దమ్మ కన్నీరు విడుచునాఁడు
శరణాగతత్రాణ బిరుదంబు రాజుల
వెడదలొమ్మలమీఁద వెలుగునాఁడు
అన్యకాంతల మోములందుఁ బూరుషజాతి
కన్నతల్లులమూర్తిఁ గాంచునాఁడు
సహజపావనమైన సర్వసమత్వంబు
ప్రతిసేత్రమునఁ జాలువాటునాఁడు

వారి కచ్చిన కీర్తి సంపత్తిలోనఁ
గొంతలోఁ గొంత నేఁ బంచికొందు నేమి;
గారవంబున నన్నేలఁ గాంచవైతిఁ
తెలుపగదపమ్మ : ననుఁ గన్న తెలుఁగుతల్లిఁ

శిల్పి

చేత మిగురొత్త నొక నల్లతాతియందు
మలఁచినాఁడవు, భయద సింహముల తలలు
వసుధ గన్నట్టు సర్వపర్వతములందుఁ
జిత్రముల నెన్నిగతుల జూచెదవో నీవు :

సున్నితంబైన నీచేతి సుతైనుండి
బయలువడె నెన్ని యెన్ని దేవస్థలములు
సార్థకము గాని యెన్ని పాషాణములకుఁ
గలిఁగె నీనాఁడు పసుపుఁగుంకాలపూజ

కవికలంబునఁ గల యలంకార రచన
కలదు కలదోయి శిల్పి ! నీ యులిముఖమునఁ
గాకపోయినఁ దెనుతాతికంబములకు
గుసుమపల్లరు లేరీతి గ్రుచ్చినావు ?

ప్రతిమలు రచించి యొక మహారాజు చరిత
వల్లవేయింప గలపు చూపరులచేత;
గవనమునఁ జిత్రములు గూర్చు కవికి నీకుఁ,
దారితమ్యుఁబు లే దబద్ధంబు గాదు

తాల నిద్రించు ప్రతిమల మేలుకొలిపి
యురిని సోకించి బయటికిఁ బిలిచినాపు
వెలికిరానేర్చి, నీపేరు నిలువకున్నె
కాశ్వతుఁడ వోయి నీవు నిశ్చయముగాను

తలయెత్తెన్ గద, నీదు చాతురి యజంతాగహ్వరశ్రేణిఁ గే
వల పాషాణములందు; జీవకళ నిల్పంజాలు నీసుత్తెలో
మొలుచు న్మానవ విగ్రహంబులు; మహాపుణ్యుండవయ్యా ! హరి
త్తులు, నీ బొమ్మలచెంత ముగ్ధగతి నందున్; శిల్పికంఠీరవా !

నునుపుల్ దీర్చి మదంబు చిందిపడ నేన్గున్ గున్నలన్ జెక్కివై
చిన చాతుర్యము నీ శిరోగ్రమున నిల్చె న్నత్కిరీటాకృతిన్;
తెనుగుందేశము నిన్ను వంటిపనివానిం జూచి, యుప్పొంగుచుం
డును; నీలేమిఁ దలంచి కంటఁ దడిచెట్టున్; శిల్పవిద్యానిధీ !

ఖం ద కా వ్య ము ౧

తెలితాతన్ జెలువార నచ్చరపడంతిం దిద్ది యా సోగక
న్నులపజ్జన్ నిను నీవు దిద్దుకొని, సంతోషించుచున్నాడవా !
భళిరే ! శిల్పి జగంబులోనఁ జిరజీవత్వంబు సృష్టించుకో,
గల నీ కెవ్వఁడు సాటివచ్చును ? నమస్కారంబు నీ ప్రజ్ఞకున్

ఇంటిగెలుపు

శ్రీరాముఁ దే కొండశిఖరానఁ గన్నీట
నాలించె సీతాపహరణ గాధ
దాటించె నేవీటిదాపున నైతమ్మ
పట్టి, మేల్పొట్టేలి వాహనంబు
కోటకొమ్మలమీఁద గ్రుచ్చినా రేవీటి
తెలుఁగురాజులు విరోధుల శిరాలు
ముత్యాలతో నారఁదోసినా రేవీటి
నృపతు లేచేటఁ బండిన యశస్సు

భాస్కరుని దానధార లేపట్టణంబు
చారు చరితకు బంగారునీరు వోసె
అట్టి వినుకొండ కడుపునఁ బుట్టుకతన
ధన్యుఁడను నేనఁ యుత్తమోత్తముఁడ నేనఁ

ఖం డ కా వ్య ము ౧

ఇంగువ గట్టిన గుడ్డవ
తెం, గీరితి కప్పురంబు లేశములు, చరి
త్రం గోచరింప, నిప్పుర
మంగు దొలఁగి కాలదండహతి నిట్లయ్యెన్ .

ఏ నిపు డన్యదేశమున నెట్టి మహానగరాన నున్న, స్వ
స్థానముఁ జేరుచో, నగుచు స్వాగతమిచ్చు నగంబుమీది యీ
శానుని దివ్యమంటపము చాయలు, ప్రోన్నతమైన టిప్పు ను
ల్తాను మసీదు గుబ్బలవిలాసము, లేశము విస్మరింతునే !

ఏ కాలంబుననో సశించినవి మున్నీలాటి సత్కారపుం
టోకిశీపురి; నస్తమించెఁ జరమాంభోరాశిమార్తాండుఁడున్
శ్రీకాంతుండు పునఃప్రతిష్ఠఁ బొనరించెన్ గ్రమ్మజన్. డెల్లుబా
షాకల్యాణి : పచారి సేయుము జయేచ్ఛం బంచకల్యాణిపై

సకు లింటన్ గెలిపించినార; లిఁక రచ్చం గెల్తు నెందేని; సా
ర్థక మయ్యెం గవిరాపరిశ్రమ; విధూతం బయ్యెఁ జింతాతమ
శృకలంబుల్; దొలికోడిగూసిన దుషస్సంధ్యారుచిం దేలుమా
మకపూర్వాశ జనింపడో చిటుత సంపత్సూర్యుఁ డింపారఁగన్

జననంబందితి మీ సమక్షమున; మీ సాన్నిధ్యమందాడి నాఁ
డనుగోరీలు బజారుదుమ్ము మొలనంటన్ జాలురం గూడి, యీ
భినుకొండన్ గనుగొన్న, నాహృదయ మావేశంబునం బొంగిపో
వును మీ రిచ్చిన నీయకున్న సహజంబుల్ భక్తితాత్పర్యముల్

నా నిశ్చేయము విన్నవించు వినుఁ డాంధ్రక్షోణి పొంగార మీ
వాని న్నన్ను బహూకరించితిరి; లోపంబింత రాకుండఁగా
నీ నూరారులువెండినాదెములు చేయిన్నారు బంగారుసో
పానాలైనవి, మీ యశస్సుతి వసింపబోవు సౌధానకున్

పోయె నమాసరే లిపుడు; పున్నపువెన్నెల వచ్చె; యుల్లమున్
గోయిలపిట్టయై తెలుఁగుకొమ్మ తల నివసించె; హాయిగాఁ
గూయకపోవునే : చిగురుకోకలతోడ వసంత లక్ష్మియున్
దాయఁగవచ్చె; బుష్పవదనంబునఁ ద్రేమమరంద మూరఁగన్.

రాజదర్శనము

మానిత రావు వేంకట కమార మహీపతి సూర్యరాయ భూ
జాని : హసాదు మీ స్థిరవిశాలవిత్తిర్జికి; నేను నేడు పెం
పూను కవిప్రపంచమున నొక్క మిణుంగురుబుర్బు నున్నతిగా
గానక సంచరించెడు నొకానొక పేషను వృద్ధికాముడన్

అల దిగ్దంతులవంటి పండితుల కావ్యాంభోధులం దూర్మిశ
య్యల నుయ్యాలలనూగు మీచరణదీప్యచ్ఛర్మనార్థంబు రా
దలకె న్నా కవితాకుమారి నరనాథా ; ముద్దరా; లేమి సొ
మ్ములతో రావఁదెనో యెఱుంగదు; భయంబున్ దీర్చి మన్నింపవే

శరణం బిచ్చిరి నా యనాథకవితాచంద్రాస్య నీక్షించి, ము
గ్గురు శ్రీమంతులు పర్వతంధనవిదగ్ధుల్; వారి యాలంబన
స్థిరత స్నేహౌక యింటిదై నిలిచి, పొచ్చెన్ గాని; లేకున్న బం
ధుర సన్యాసము జుచ్చుకొన్నదయియుండున్ సూర్యరాయాధిపా !

స్మరణీయుండగు సిద్ధిరా“జనుగు మామా?” యంచుఁ దిక్కన్నతో
నెఱపెన్ జుట్టటికంబుఁ; గ్రొత్తదను నందేహంబు లేదో మహీ
పర : మన్నింపుము సాహసోక్తులు; కవిత్వప్రాప్తియై నేను ద
గ్గఱచుట్టంబను రాచవారికను దీక్షలేశ ముండు నదా?

అతిమనోహర భావనాకాశపథమునఁ

బ్రాలుమాలక పల్లవీలు గొట్టి

శైరీషకుసుమ కేసరపుగుత్తిని మొత్తు

మెఱుఁగు శయ్యలమీద మేనువాల్చి

యుపలంబులోఁ జెమ్మ చూరించు కమ్మని

వ్యంగ్యవీచిక లెక్కి పరువు రెత్తి

చిరికాలమునఁ బుట్టి చివికిపోయిన ప్రాత

ఘోషణంబులు చూచి మూతి విఱచి

గ్రంథరూపంబుఁ దాల్చు భాగ్యంబు లేక

కంటఁ దచివెట్టుచుండు నా కవనపటిమ;

ఏమి నేయుదుఁ? బ్రోచు రాజేంద్రుఁ డేడి?

కర్ణుఁ డేమాయెఁ గులపరీక్షకుల నడుమ :

ఖం డ కా వ్య ము ౧

సాంగోపాంగముగా రచించితిని భాషాశుద్ధి మారాటరా
సింగంతైన శివాజిరాజుకథః శ్రీశ్రీశైలపంచామ్యాయం
డంగీకారమునన్ వరించె; నవనీశా : కోరినన్, దానిమై
సింగారంబు నొకింత నూపెదను దాక్షిణ్యాక్షి నర్పింపజే !

మనుచారిత్రము, కృష్ణభూవిభుఁడు సన్మానించు నుయ్యేలపా
న్పున మృష్టాన్నములందుఁ గప్పరపుఁ దాంబూలంబులందంకురిం
చిన యానందరసంబులోఁ బొటమరించెన్; భూపతీ : పొట్టనిం
డని మాటోంట్ల కలంబు లెక్కరణి విన్నాణంబుఁ జూపించెడిన్;

నా కవితావధూటి వదనంబు నెగాదిగఁ జూచి, రూపరే
ఖాకమనీయవై ఖరులు గాంచి “భళి భళి !” యన్నవాఁడె “మీ
దేకుల” మన్న ప్రశ్న వెలయించి, చివారున లేచిపోవుచో
దాకునఁ గ్రుమ్మినట్లగును పార్థివచంద్ర : వచింప సిగ్గుగున్,

గుంటూరు సీమ

శ్రీనాథకవి శిరస్సిమ నట్టుపఁ ద్రొక్కు
దీనారములకు మదింపుగట్టి
బాలచంద్రుని లేత పచ్చలపిడిబాకు
మొలిపించు యశము గాదెలకుఁ బోసి
యెఱగడ్డపాటిలో నొటిగెన తెలుగు మ
న్నీల శౌర్యంబు మానికలఁ గొలిచి
చేమన్నయోగి గుప్పిన జాబువాకైత
తులము వేయినరాలు విలువ సెప్పి

భాస్కరుని దాన ధారా ప్రవాహ సమితి
నబ్ధినాథున కిడి వివాహం బొనర్చి
పేరుమోసిన వీర గుంటూరు క్షితికి
నతు లొనర్చని యాంధ్రమానసము గలదె?

తాలకు వన్నెనిచ్చు నమరావతి శిల్పుల నేర్పు పెంపు; దే
వాలయగర్భముల్ వొగడ; నభ్యుదయంబునఁ గృష్ణవేణిలో
వారుగుచేప తక్కులకు పంకలు దిద్దిన సుప్రతిష్ఠలోఁ
దేలిన రెడ్డిరాజుల సతి న్నుతియింపని ఛాము లున్నవే?

అల కృష్ణాజలధార పెంపకము సేయం బండు బంగారుతీ
గల మాగాణులు పట్టుచీరలయి శృంగారింపగాఁ, బూర్వరా
జుల దోశ్శౌర్యము లుగ్గడించెడు రణక్షోణీస్థలుల్ రత్నభూ
షలుగాఁ బొర్చెడు వీరభూమినిఁ బ్రతిష్ఠాజ్యోతి వెల్గించెదన్

కలఁతన్ జెందిన తొంటి నాగరికతాగంధంబు జీరంగి తె
క్కుల రైకల్ ధరియించి, మోటుసాగసుల్ గై సేయు నాసామి క
న్యలతో దాఁగుడుమూతలాడఁగని యానందించు గుంటూరుమం
డలముం గన్నుల కద్దుకొన్నవి, కవీంద్రస్వర్ణ పద్యావళి

తలపోయం గవిసార్యభౌముని మరందస్వాదు కావ్యంబు ల
ప్పలనాటంగల జొన్నబువ్వకు గురుత్వప్రాప్తిఁ గల్పించి, పూ
విలుకానయ్యఁ గూడఁ గొంత రుచిఁ జూపెం దింత్రిణీపల్లవం
బులతో బచ్చలికూర; చిత్రములు మద్భూమి చరిత్రాంశముల్

స మ దృ ష్టి

ఖద్గరుబిట్టఁ గట్టికొని, కన్నుల నీరము చిందిపాజు, నీ
ముద్దుకుమాళ్ళతోఁ జెఱకు బోయెద వేటికి? తల్లి : పూర్వపుం
బెద్దటికంబుఁ దెచ్చుకొని పిల్లలతో సుఖియింతు నందువా?
వద్దు, వృధావ్యధల్, భరతభామిని : వింధ్యధరాధర స్తనీ :

పూర్వకాల చరిత్రముల నిద్రితములైన

శుభదినంబులు రెక్కఁజూచుకొనుచు

భూగర్భమున రత్నములలోనఁ గలసిన

గజకు వీరుల కౌడు గజచికొనుచు

చెదపుర్వు పొట్టలో జీర్ణించిపోయిన

వాఙ్మయంబునకు వివాదపడుచు

గజవాహనములపై గజనీకిఁ బోయిన

పసిఁడికి గుండెలు బాచుకొనుచు

ఖం డ కా వ్య ము ౧

పొట్టనింపుల నాటకంబులఁ జరించు
కొడుకులకు స్వేచ్ఛ లేదని కుందె దేల?
స్వేచ్ఛ లేకేమి సోదర ద్వేషమునకు?
తిరిగి చూడుము నట్టింటి దెబ్బలాట !

కలమున గీర్తికేసులకుఁ గాయము లీయ సమర్థులైన బ్ర
హ్మలు కవిరాజు; లట్టిడల కన్నము లేదుగదమ్మ ! దేశభా
షలు విలపించుచున్నవి; విజాత్యభిమానము చెంగలించె; నో
చలిమల పేల్ముసుంగు దొరసాని ! కుమారుల దిద్దుకొందువా?

విమల తపఃబునం బురిటి దెబ్బరికంటి కహింస నేర్పు, సం
యములను గన్నదానవుగదా? జననీ ! భవదీయ పుణ్యగ
ర్భమున నగస్త్యసోదరులు బ్రాతృవిరోధులు పుట్టి రేలనే?
అమరనదీదళత్కమలహార ! యచంచల ధర్మగామినీ !

సమవర్తిప్రియసూనునేత్రయుగళిన్ సందీపితంబైన ధ
ర్మము తూర్యధ్వనిఁబోలి భారతకథామధ్యంబునన్ మ్రోయునా
సమభావం బిపుడేది? స్వార్థయుతవాచాపముం దాల్చె, నో
సమశీతోష్ణ సుఖప్రదాయని ! అహింసాలోచనోద్భాసినీ !

చక్కని కవితకు కులమే
యెక్కువ తక్కువలు నిర్ణయించినచో, నిం
కెక్కడి ధర్మము తల్లీ ?
దిక్కుంజరవేదికా ప్రతిష్ఠితగాత్రీ :

ప శ్చ త్తా ప ము

మును తెరచాటునన్ జరిగిపోయిన కర్ణుని జన్మగాథ యే
మని విపరింతురా శమనజా : యతఃదే భపదగ్రజుండు: నా
కును రవికిన్ జనించి ధృతిఁగోల్పడి డాగిన మందభాగ్యుఁ: డ
య్యినజుని యెంగిలిన్ గుడిచియేకద పొల్చె భవచ్ఛరీరముల్

భాస్కరసుతుండు నాడుగర్భమునఁ దొలుత
గునికి నిద్రించి లేచిపోయిన యనంత
రమునఁబొడమిన లేతదేహములు మీవి
వాని జ్యేష్ఠత్వమే నీకు వచ్చె నన్న !

ఎందుకు గంటిన్ తేలియ దీ యినబింబసమానమూర్తి, నా
క్రందన మాచరించు కసుగాయను; కుండలమండితాంగుఁ; గా
ళింది కొసంగితిన్; జవుకళించెడు దుఃఖముఁ గ్రుక్కుకొంటి; నీ
కుందు గతించునే ! తలచుకొన్న సహించునె మాతృగర్భముల్?

“నీ కన్యాత్వము మొక్కవోదు విను కుంతీ !” యంచు నేరీతి న
 న్నూకొట్టించెనొ భానుమంతుఁ : దొక విద్యుత్సన్నిభాంగుండు ది
 వ్యాకారుం డుదయించెఁ బుత్రుడు; కుమారా ! వాఁడె కర్ణాఖ్యుఁ డి
 ట్లకాకింబలె నయ్యె; వీని మృతి కేనే హేతువుకా; ధర్మజా !

కానీనుం డను వెచ్చనైన పలు కాకర్ణించి లజ్జాముఖుం
 డైన నేమి శపించియుండునొ; తనూజా ! “దానకర్ణుండ వ
 న్నా ! నాకొంగున భిక్షపెట్టు” మని నే నర్థించినన్ నవ్వి, ఆ
 హా ! నన్నుం గృతకృత్యఁ జేసిన విధం బాత్మం బ్రపీడించెడికా

అకటా ! యెన్నిదినాలు దాతును గుమారా ! ధర్మజా ! మర్మభే
 దకమై పొంగులువారు కర్ణుని చరిత్రం ! బానిరాలంబ జీ
 వికి మీయన్నకు స్వర్గసౌఖ్యములు గల్పింపంగదోయీ తిలో
 దకదానం బిడి ! కొంత నాదగు మనస్తాపంబు చల్లారెడిన్

క్రీస్తు

నిను వెన్నాడి నభంబునం దమలకాంతిం జిమ్ము నక్షత్రమున్
గని రాజన్యులు తల్లడిల్ల, మరియుగర్భంబునం బుట్టి బొ
ట్టనవ్రే లీకుచు బేతలేముపురి గోష్ఠంబందుఁ బన్నుండు చ
క్కనివాఁడా : ఎవరయ్య నీవు ? పరలోకంబింపు నర్తించెడిన్

తొలి నీదర్శన మిచ్చి గొల్లలకుఁ జేతోమోదముం గూర్చి జ్ఞా
నుల రావించి పసిండికానుకల సందోహంబు చేనంది యె
ద్దులకొట్టంబునఁ దొట్టిలో నొక దరిద్రుం బోలి నిద్రించు ము
ద్దులతేడా : ఎవరయ్య నీవు ? మొర సెన్ ద్యోవీధిఁ దూర్యధ్వనుల్

“పరమంబైన విశుద్ధవర్తన, మదంభ ప్రేమయుఁ, చాల్మియున్
మరియాకన్యకుఁ జిట్టిపాపడువలెన్ జన్మించె;” నంచుం బసుల్
గరమన్యోన్యము ముచ్చటించుకొను లీలన్ నిక్కి ‘అంబా’యటం
చఱచెం బుచ్చము లూఁచి నీకెలకులం దాలానబద్ధంబులై

ఒకచెంపఁ గొట్ట వేతొక చెంపఁ జూపించి
 పరమశాంతము స్పష్టపరచునాడు
 పరుల నిన్నుంబోలి భావించి మన్నించి
 ప్రేమపుష్పము సమర్పించునాడు
 పేద సుంకరియింట విందులో భుజియించి
 సమదృష్టి మహిమంబుఁ జాటునాఁడు
 శుభ్రాంశుకమున శిష్యుల పాదముల సద్ది
 సమ్రభావము నుర్వి నాటునాఁడు

నీవు నిలిచిన పున్నెంపు నేలమీఁద
 చిటునగవు మీఱ మొలిచిన గఱికిపోఁచ
 యెండిపోలేదు నేఁడు శ్రీ యేసునాథ !
 వచ్చి పోవయ్య ! మాయింటివఱకు నీవు

ఏదేశంబున నీ సుబోధనలు వాహిన్యాకృతిం దాల్చి నా
 నాదేశంబుల విస్తరించి భవకాండజ్వాల చల్లార్చెనో
 ఆదేశంబై త్వదీయ రక్తనదులం దాప్లావముం జేసె; నిం
 దేదో వేదరహస్య మున్నయది తండ్రీ ! క్రీస్తు ! మృత్యుంజయా !

ఖం డ కా వ్య ము ౧

కఱకుం బల్లెఁపుఁబోటు నీ యెడమప్రక్కన్ దాకఁ, గ్రొన్నెత్తురుల్
గురిసెన్ గుండెలనుండి; నీ వపు “డనుంగుం దండ్రీ : నీ బిడ్డలన్
గరుణింపందగు;” నంచు, బల్కిన యనూనంబైన నీ యొర్మికిన్
ధరణీధంబులు బ్రద్దలై కరఁగలేదా : ప్రొద్దు చల్లాజదా :

సొలొమోను గుడికుడ్యములఁ బ్రతిధ్వనియించు

భవదీయ బాల్యవిధ్వజ్యంబు

గాలలీయ సముద్రకల్లోల పంక్తిని

గద్దించు నీ యధికారరేఖ

శవ కదంబములకు జవసత్వముల నిచ్చి

బ్రతికించు నీ దివ్యవాఙ్మహత్తు

జలరాశిమీఁద స్వేచ్ఛావిహార మొనర్చి

యలరు నీ పాదచిహ్నముల వరుస

చెప్పి చూపించి మా పలస్తీను భూమి

పొంగిపోవుచునున్న దిప్పుడును గూడ;

ప్రేమతత్త్వంబు రూపించి విశ్వములను

కొఁగిలించిన నిన్ను నేఁ గొఁగిలింతు

వీరపూజ

ఇలను భరింపనై పెరుగు నేనుగ్గుపిల్లలవంటి పాండవు
త్రులు గరిడీలలో గురునితోడఁ బరిశ్రమ సేయుచుండఁగా
మొలక మెఱుంగుఁ జన్నగవమోసల గగ్గురపాటుఁ బూని కౌ
గిలి యిడినట్టి దిగ్విజయగేహిని : ఢిల్లికి నీకు సేమమా.

తళుకుంగత్తుల యుక్కు పుప్పొడులు చిందన్ దాకు కౌరవ్యసే
నలతోఁ బోరు కిరీటిపుత్రుఁడు ప్రచండంబైన తేజంబునన్
జలజవ్యాహముఁ జీల్చి చిక్కుపడి ప్రాణత్యాగముం జేయ, గు
బ్బలువొంగం దలఁబ్రాలు వోసితివి రంభా : యెంత పుణ్యాత్మవో :

ధరణిం గ్రుమ్మరు వింతభాస్కరుఁడు, రాధాపుత్రు, డానాఁడు సం
గరభూమిన్ బహుభీరసైనిక శిరఃకాండంబుఁ జెండాడుచో
నరుణుండుం గనుసన్న సేయఁగ విషాదావాప్తితో నీకు జె
చ్చెర నుప్పొంగిన చేపుబాలకుఁ జెమర్చెన్ రాలు; కుంతీసతీ :

ఖం డ కా వ్య ము ౧

కదలెడు పండుటాకువలెఁ గార్ముకమున్ ధరియించి క్రీడిఁ గే
ల్గదలుపనీక యమ్ములు వెలారిచి వహ్నిశిఖాచయంబు నాఁ
బొదలినవాఁడు; మూఁడు జగము ల్దలక్రిందులుచేయఁ జాలుమా
ముదుసలి బ్రహ్మచారి పడిపోయిన భూములు పూజనీయముల్

లీల ననేక మానవ కళేబరముల్ నులివెచ్చ నెత్తుటన్
దేల నఖండచండకరతేజుఁడు పార్థుఁడు గాండివంబుతో
నాలములో నటించు సమయంబున, నింద్రుని వేయిగన్నులన్
రాలిన మోదబాష్పములు రత్నములై నిలిచెం బయోధులన్ !

నెఱికురులమీఁద బంగారునీలమణులు
వెలయు చందాన నెమిలి కన్నులు రహింప
వెన్నుఁడు రథంబు నడిపిన వీరభూమి
స్వచ్ఛమానస గంగమ్మ సంచరించు !

ఆంధ్రభోజుడు

ఇపు డాకృష్ణధరాతలేశ్వరుడు లేఁ దేమాయెనో : నాటి యు
ద్ధపు థంకానినదంబు, మా తెలుఁగు విద్యాభారతీనాట్యమం
టప, మయ్యష్టదిశామదేభముల క్రీడారంగ మెందున్నదో :
విపులాసుందరి దొంగిలించినది తద్వృత్తాంత మాణిక్యముల్

పోటరి కృష్ణరాయనృపముఖ్యుడు ఖడ్గముఁ బట్టునాడు, కుం
దేటికిఁ గూడఁ బొరుషము నించిన గాథలు సెప్పి మీసమున్
దీటిన తెల్గువీరులకు; నేడు కనుంగవ చెమ్మగిల్ల వ్యా
ఘ్రూటము గూడుకట్టె నవురా : యతఁ డెక్కిన సింహపీఠికన్

కాలము చక్రముంబలె యెకాయెకి దొల్లుచుఁ బోవుఁగాని రా
జులదు వెన్కొక్క నిమిసంబు గతించిన; దీని గర్భముం
జీలించినన్ గనంబడు, నశేష మహీతలవృత్తః మిందులో
మూలుగుచున్న దాండ్రుల విభూతి శతాబ్ద పరంపరాహతిన్

కడ చూడంబడరాని కాలమను రక్షఃకాంత గావించు గా
రడియం దబ్బు లెడారు లైనవి విచిత్ర స్వప్న వృత్తంబులై
నడచుం బెద్దల జీవితంబు లిపుః డీ నాట్యంబునం దెన్నఁదో
కడచెన్ రాయలవారి రాచఱికపుం గళ్యాణగాథాంకముల్

వలపోయుం దలపోసి నేటికిని పంపావీచులం దామరా
కుల నీడం గొలువైన చేఁపః లిపు డుద్వోషించెడిన్ గోటగో
డలలో నీలపురుంగుః లాంఛ్రుల ప్రతిష్ఠాజ్యోతి చల్లాటెనే?
బలియైపోయెనె? కాలభూతములకుం బ్రాచీనరాట్సంపదల్ ?

ముదమున గండపెండియరపుం జిలుగజ్జెల మ్రోతతోడ నీ
సదనమునందుఁ గ్రుమ్మరు లసత్కవితాసతి తాతగారి య
భ్యుదయము విన్న, నాహృదయ మూరక పొంగులు వారి, నాడు నే
నుదయమునందనై తి ననియున్ దలతున్ నులివెచ్చయూర్పులన్

పసిఁడిమూటలు వీపులపై నటింప
నాంధ్రకవి కుమారుల సాగనంపినావు
అపుడు పుట్టిన కవుల భాగ్యముఁ దలంచి
యౌడుగఱతురు నిర్భాగ్యు లాధునికులు

ఎనిమిదిమంది దిగ్గజము లీవల నావల నిల్చి, విశ్వమో
హనకవితామధూళిమ వియన్నదులన్నిను ముంచి తేల్చినన్
దనియక, క్రొత్తక్రొత్త కవనంబునకుం దలయూఁచి చేయి సా
చిన నినువంటిరాజు, కవిశేఖరుఁ డింకొకమాటు పుట్టునే ?

సుందరములైన కబ్బము
లంది బహూకృతు లొనర్తు వఁట ! పాదము లం
దందియలు దొడిగి స్వయముగ;
నెందుంటివి ? కృష్ణరాయ పృథివీశమణీ !

మనుచరిత్రమునఁ బెద్దన పోతవోసిన
కృష్ణరాయని లసత్కిర్తి నగరు
ముక్కుతిమ్మన తెల్గు భూఖండమున నాటు
పారిజాత మహీజ పరిమళంబు
వరదరాజమ్మ కంబముపొంత నిలిపిన
మగనిపేరిట సుధామల సరన్ను
ఆంధ్రభోజుని కరం బభ్యుద్ధరింపఁగా
గులికి నవ్వి న తొంటి తెలుఁగువాణి

ఖం డ కా వ్య ము ౧

కాలధూర్తాంగనావక్త్రౌ గహ్వరమున
సమసిపోవునె ? భువన ముచ్చలితమైన
వార్ధకంబును, మరణ, మెప్పటికి లేదు
ఆంధ్రరాజుల లీలావిహారములకు

మాం పా హి

ఏదీ నా కిఁక స్వేచ్ఛ యీ భువనమధ్యేమార్గయానంబునం,
దీ దౌర్భాగ్యపు జిహ్వా కట్టువడిపోయెన్; శుష్కవేదాంతమున్
బూదింబోలిన వర్ణభేదమును నేవో రిత్తసిద్ధాంతముల్
నా దీక్షాభవనంబులో వెలుగు జ్ఞానజ్యోతిఁ జల్లార్చెడిన్

ఓమరుఖయాము బోధ విని, యువ్విశులూరుచు వెన్నరొట్టెతో
సుమరస మానినావు; వెలసుందరి సిద్ధముసేయు మాంస ఖం
డములు పులావుతో మెసవినాడవు; స్వర్గసుఖంబునందు భా
గము గలదంచు; నియ్యది దగాయగు; మానుము పిచ్చియాహలన్ !

వాసిండున్ జెలి నీకనుంగవను గై వల్యంబు, నీ దృష్టికిన్
దాసత్వంబు వహింతువంచు; మధురద్రాక్షరసం బాను భో
గానక్తుండు మహానుభావుఁడని వ్రాయంబూనినా రీకవి
వ్యాసర్షుల్; పరియింపఁజాల నిఁక మిథ్యాభారతగ్రంథముల్

ఖం డ కా వ్య ము ౧

ఈరహదారిలో నడువు; మీశ్వరదర్శన మబ్బునంచు నా
ధారములేని పుక్కిటికథల్ వినిపించెడి మోసగాఢ : ధి
క్కారముచేయు తెల్లదొరగారికి ముచ్చెలు మోసి, మిత్రుని
జేరువ నున్నవాని నిరసించెద వెక్కడి వై పరీత్యమో :

అన్యతపిపాసి : యే చెఱకునందు, దయారగునోయి నీవు నే
ర్చిన పలుకుల్ ? దుబారుగ నశించిన రాజుల జీవితంబుతో
మనకు, బనేమి ? తెల్లని సమాధిని, బోలిన నీ చరిత్రచే
మనుజులు మోసపోయిరి, ప్రమాదము లీ విషమప్రసంగముల్

ర త్న చ్యు తి

ఒక రత్నంబును జేతఁబట్టుకొని యూరూరం ప్రదర్శించి, చాలక ఖండాంతరసీమ లెక్కి, నిజవల్లభ్యంబు నూరించు సార్థకతాదివ్యకుటుంబినీమణి; మదాంధ్రజ్ఞేతలాతన్వి; యాయొక రత్నంబును బాటవేసికొనె నయ్యో యెట్లు శాంతించునో !

రతనము జాటిపోయినదిరా సుకుమారకుమారులార ! మీ యతనము లింక సాధ్యపడ; వాంధ్రధరాతల మెల్ల జిక్కుటంధతమసవార్ధిలో మునిగెనా ? మన గాంధికిఁ జెప్పినారో లేదో ! తెలుపుఁడంచు గేకలిడుచున్నది చూచితిరే ధరాసతిన్ !

ముప్పదియెస్మిదేండ్లు నిను మోసిన యాంధ్రధరాసవిత్రికిన్ గొప్పున దిద్దిపోయితివి కోమలకాంచనదామకంబు; నీ యొప్పును; సత్కళాప్రతిభయుంగల కొందొక యాంధ్రవీరుఁ డింకెప్పటికిన్ జనింపఁగలఁడే ! జనియించినయేని దక్కునే ?

ఖం డ కా వ్య ము ౧

నినుఁ గామించిన కీర్తిగోపికలు నీ నిర్యాణ వార్తాహతా
ద్వనబాణంబున తొమ్ము గ్రుద్దుకొని నీ గంభీరగాథావిమో
హన బృందావన వీథులం బరువులేయన్ జొచ్చెఁ; నీ శోకవా
హిని నేరీతిఁ దరింతురో తెలియదోయీ : రత్నగోపాలకా :

కృష్ణవేణీతరంగిత తరంగములందు
దేశీయగానంబు దిద్దినావు
జాతీయపౌరుష స్వచ్ఛంద రక్తంబు
చీరాల రణసీమఁ జిందినావు
పులిని గ్రుద్దుకు జంపఁ గల దేహదార్ధ్యంబు
మును బందిలో ధారవోసినావు
శతకోటి మన్మథ స్వర్ణసౌందర్యంబు
పీడరోగమున కర్పించినావు

పలుకు పలుకున హాస్యసంపదలు గురియు
సహజవై దుష్యమునకు నిచ్చలును పొంగు
నాండ్రసోదరలోక మల్లాడ నపుడ
స్వర్గమెక్కితి వేల గోపాల, నీవు :

బహువిధంబుల గ్రుక్కఁబట్టి యేడువఁజొచ్చె
 సగమైన నీదు దీక్షకుమారి
 పాడెకట్టెలమీద బడి మొత్తుకొన సాఁగె
 దిక్కులేని భవత్సతీలలామ
 హృదయంబు బ్రద్దలై పొదల దిక్కులు సూచె
 మితిలేని నీ బంధుమిత్రకోటి
 ప్రకృతి సుందర పై భవం బేది, కళదప్పె
 క్షేమాంకమైన నీ రామనగరు

దాసు వోయిన యల కల్కతాపురంబు
 పగిది, గుంటూరుపురి శోకభరిత మయ్యె.
 నయ్యయో : ఆంధ్రరత్న : నీ యాగమమున
 స్వర్గపట్టణ మానందభరిత మయ్యె

ధనవంతమైన లండనుపట్టణమునందుఁ
 దెల్లనేలకు వన్నెఁ దెచ్చినావు
 స్వాభిమానము జాటు వంగరాష్ట్రమునందు
 గౌరవాభ్యుదయంబుఁ గాంచినావు

ఖం డ కా వ్య ము ౧

రాజమహేంద్రపురాన “యశ్రీ” దాక
సిరిమీఱఁ బాఠంబుఁ జెప్పినావు
ఒక యుపన్యాసంబునకు నూఱుఁ బదునార్లు
గాఁ గట్నములు మూట గట్టినావు

పెదవి గదలించి, నీవు నవ్వింపనట్టి
భారతీయుఁడు, నొక తెల్లవాఁడు లేఁడు,
ఇంత చాతుర్యజలనిధి వింతలోన
రూపుమాసితివే రత్నరూపకృష్ణ !

భౌతికశారీర పంజరంబేకదా
చితిమీఁద దగ్ధంబుఁ జేసినావు
క్షణభంగురంబైన సౌందర్యమేకదా
మృత్యుదేవతకు నర్పించినావు
కంటికిం గనరాని కంఠస్వరమేకదా
కాలవాహినిలోనఁ గలిపినావు
ఊటాడి జాఱు నాయుర్దాయమేగదా
వెట్టిబ్రహ్మ మొగాన వేసినావు

మరణధాటికి, జరకు, దత్తరముపడని
తతయశఃకాయ మిప్పుడు దాల్చినావు;
ఇప్పుడు జీవించియున్నాడః వింద్రసభకు
రత్నదీపంబు లేని కొఱంతఁదీర్చి

మహిత స్వరాజ్యోద్యమము పోరి కెదురెక్కి
మడమ ద్రిప్పని వీరమండనుండు
గాంధి భక్తుని జిహ్వఁ గదలించి వెలలేని
రత్నంబుఁ గొన్న సార్థకపురుషుఁడు
వాసికెక్కిన నేర్పు మూసలో గుండెఱా
ల్గఁగింపఁజాలు నఖండవక్త
పరుల వంచించు టక్కరి భక్తులకు నల్గి
కొరడాలు సృష్టించు గుణవిభుండు

దినము గడచుట కింట బత్తెంబు లేక
నిత్యసంతర్పణంబులు నెఱపు భక్తు
డాంధ్రవై భవద్వజ మూడి యవనిఁ గూలఁ .
గూలిపోయెనె మా రత్నగోపకుండు :

శబ్దశాసనముడు

మాసిపోయిన శిలాశాసనంబులమీదఁ

దరువోజ వోలి ప్రత్యక్ష మగుచు
ద్రవిడ భూపతుల బాంధవ్యంబు కతమున

ధ్వని సన్నగిలి నంగిదాన వగుచు
రాటాలకడఁ గూనరాగాలు పచరించు

పఁడుటవ్వలనోట బయలువడుచు
ఇంటింటికడ బిచ్చ మెత్తు జంగముల గు
మ్మెటపాటలో మిట్టిమిట్టిపడుచు

పొలుపు దఱిగిన నిన్ను నభ్యుద్ధరింప
రాజరాజుల సభ, గప్పురంబుతోడ
నందుకొన్నాఁడు తాంబూల మాంధ్రవాణి :
శబ్దశాసన కవిలోక చక్రవర్తి

శబ్దసాధుత్వంబు సాధింప భ్రష్టవా

జ్మయమహాటవి నెంత నవసినాఁడొ :

ప్రబల దుర్బర కథాపథకంబు గుదిరింప

దలవాయ నెన్నాళ్ళు తలఁచినాఁడొ :

గౌతమీగంగ యంగము నంటి దీవించి

పనుప, నేరేవున ముఁగినాఁడొ :

పనుపు రాచిన తాళపత్రంబు చేఁబూని

శ్రీకార మేనాఁడు చెక్కినాఁడొ :

తెలుఁగు నుడికారమున నమ్మతీకరించి

భారతామ్నాయమునకు జీవముల నూఁది

తేజముడిగిన స్వీయజాతీయ రక్త

నాశములు పుల్కరింప గానంబుజేసె

వేఁగిరాజుల సతీవితతికి గరువంపు

నడక నేర్పినది నన్నయ్య రచన

తెలుఁగుభాషాపద్మమునకుఁ జాఱని వన్నెఁ

బట్టించినది కవిబ్రహ్మపలుకు

ఖం ద కా వ్య ము ౧

కంచుథక్కల నోరు గట్టించి జయకేత
నమల నెత్తినది శ్రీనాథు జిహ్వా
ప్రతిలేని యపవర్గ పదవివంకకు రహ
దారి దీసినది పోతన చరిత్ర

విజయనగరాధిపుల భుజావేదికలకు
నందలంబులు మోయు మర్యాద గఱపి
తనివిఁ గొన్నది మొన్న పెద్దన కవిత్వ
మాండ్రభారతి : నీ తేజ మద్భుతంబు :

అ యో మ య ము

“నా కవిత్వంబునందు రత్నములు గలవు
వానిఁ బెకలించి చూపెడువాఁడు లేఁడు
కాల మిట్లున్న” దని మొనగాఁడు వోలెఁ
బలుకు కవిగాఁడ ! యేటి కీ స్వాతిశయము ?

ఏవీ ? యా రతనంబులు
నీవే పెకలించి చూపి, నీయింటికిఁ గొం
పోవోయి ! యట్లొనర్పఁగ
నీవలనన్ గాదొ ! యింక నీల్గెద వేలా ?

“ఇయ్యది నూత్నపుంగవిత, యీ కవనంబును జూచెనేని, న
న్నయ్యయుఁ గొయ్యవాటిచనఁడా ? “యనివెట్టిమొగాలు, పప్పురా
మయ్యలు, కొందరన్న విని, యాత్మను బొంగెదె ? వండ్లగింజలో
బియ్యపుగింజగా కిది, కవిత్వమటోయి ! బడాయిగొట్టఁగన్.

ఖం డ కా వ్య ము ౧

కమ్మని భావము గల ప

ద్య మొక్కటి వ్రాయజాల; వన్నిటిలో, “ము

గ్దమ్మో ! ప్రణయమ్మో !” యని

యుమ్మలికించెదవు నీదీయుం గవనంబా ?

ధ్వనిచే ముద్దులుగాలు భావములు చింద న్ముచ్చటల్ సెప్పుచున్
దెనుగుంగబ్బపు ముద్దులాడి మును జన్మించెన్ గవిబ్రహ్మ దా
ల్చిన ఘంటంబున; నీయభావకవితాచిత్రాంగి నీ తిక్కనా
ర్యునిముం దేల ప్రవేశపెట్టెదు ? చిరాయస్సారదూరీకృతన్

వరిగడ్డింబలె బేలవం బగు నభిప్రాయంబు గర్భంబులో
నిటికింపంబడి పెద్దమ్మాగదయిపోయెన్ గబ్బ; మీసొమ్ము లూ
సరవెల్లుల్; చరణంబు సాగని నికృష్టంచైన మార్గానఁ జీఁ
దఱఁ బుట్టించెద వేల ? శ్రోతల క్షనర్థవ్యర్థవాచాలతన్

కవినమయంబుఁ దప్పి నుడికారపు సొంపును బాడుసేసి నీ
వెవతుకకోసమో కుమిలి యేడ్చుచుఁ జక్కని తెల్లుకెతకా
యువులు గుడించి యేమిటి కయోమయముం బొనరింతు వీవు ? నీ
కవనము పాడుగాను ! వెడఁగా ! యికనేనియు రమ్ము దారికిన్.

ఇమ్మాడ్కిఁ బ్రణయ మధుర ర
సమ్ముం జవిసూపి, నిన్ను సాధించుచు నీ
గమ్మత్తు సేయు; నెవ రా
యమ్మాయి ? వచింపరాదటయ్యా ! మాతో.

కళాశాల

అంతశ్శత్రుల సంహరింపఁగల బ్రహ్మజ్ఞానపాధోధి, నీ
స్వాతంబున్ దనియించు పండితుడు, కృష్ణస్వామి, నీస్వామియై
చెంతన్నిల్చి కుమార వర్గమును దాల్చెన్ బాహుమధ్యంబునన్
సంతోషింపుము దత్తమండల కళాశాలా ! విశాలాశయా !

పరువుల్ వాతెడు నీ కుమారుల సుధాభావ ప్రపంచంబులో
గరళంబున్ జిలికింపఁబోకుము; కళాకాంతార జీవన్మునీ
శ్వరు లీ బిడ్డలు; గారడీబ్రతుకు మెచ్చఁబోవ; రావేళబం
ధురముల్ వీరి హృదంతరాళములు; విద్యుద్వాహినీ మాతృకల్

తాతలనాటి చీకటి మదద్విపమున్ బొలియించి లోకమున్
బూతముసేయ నీ సుతులు పోవలె నిచ్చట శిక్షఁబొంది, కెం
జేతులు సాచి యంకమునఁ జేరిన వీరల కందఁ జేయవే
నైతిక సాంఘిక ప్రకృత నాటకదోష విఖండనాస్త్రముల్.

సఖి

తూరుపు తెల్లవాతీనది: తోయజబంధుఁడు నీదు చూపుటం
కూరము దొంగిలించు ననుకొందును; ముందుఁ బరిగ్రహించు నా
చారము నాది; మేల్కొనుము; చల్లని గాడ్పులు నిద్రలేచి సం
చారము చేయుచున్నవి. ప్రసన్నములై మనకోస; మంగనా !

తెప్పలువాల్చు కాలమును రేల ఘటించెడు నిద్రవేళ, నీ
యొప్పున కప్పగించుట కయో : ప్రతిబంధక మయ్యెనంచు నే
నెప్పుడు గుందుచుందును సఖీ ! గతియించిన తెప్పపాటులో
నిప్పటి నీ విలాస మొక యించుక లేతగదా ! వయస్సునన్.

కాలముముందుఁ జిక్కునని కన్నులుమూసి వచించుచుండు మూ
ర్ఖాశి: యెవండు వ్రాసియిడు నయ్యది యేరికి భుక్తమౌనా ? వ్యా
లోలములై న దేహములతో సుఖముండదు ముందు; సర్థచం
ద్రాశిక : ప్రక్కలింతు హృదయంబున నీహృదయంబుఁ జేర్చవే !

రేపనుమాటలో మన శరీరము సంశయ మన్న యర్థమున్
గాఁపురమున్న; దీ దినమునం గడచన్న దసంశయంబు; చా
నా : పరిపుష్టినందు ప్రణయంబును దూరము సేసికొన్నచో
పాపమొ : పుణ్యమో : యెఱుఁగవచ్చునె ? భేదము రాజ్యమేలెడిన్

పాలకలై ప్రపంచ విభవంబును జుట్టిన గొప్పవారి గో
రీ లవిగో శ్మశానమునఁ : బ్రేయసి : వారి ప్రశంస లెల్ల ని
ర్మూలము లయ్యె; బొంది విడిపోవకముందు సుఖించువారిదే
మేలనుకొందుఁ గాలము; గమింతము రమ్ము, కవుంగిలింతలవ్

“తాళుము, తాళు, మం చొకవిధంబున నూటటపుచ్చఁ జూతు వె
న్నాళులు తాళుమందువు ? మనంబులు చేరువయైనమీఁద నీ
కాలవిలంబనంబు నరకంబుగదా సఖి ! కీలుగంటులోఁ
బూలు సుగంధముం దొరఁగిపోయిన, ముద్దువఁ దీపి నిల్చునే ?

కేవల రత్నకాంతులను గేరెడు నీ జిగిమోవి గిన్నెలో
నీవఱకే మరందరస మిండుక యంచులు దాఁటుచుండె, న
య్యో : వనితా ! తదీయలవ మొల్కిన నేను సహింపఁజాల, నా
భావము దోసిల్లొగ్గడివి బండిన నవ్వున నందఁజేయవే

హృదయము శాంతిలేని బ్రతు కెందుల; కూటటఁజెందుమంచుఁ బ
ల్కుదు రపవర్గవాదులు, తలోదరి : లాభము గానరాదు; నీ
పెదవులనుండి చిందిపడు పిన్నని నవ్వును దేనెమాటతో
మెదిపిన భుక్తిపాత్రము సమీపము సేయుము; కోడి గూసెడిన్ :

కామిని : కొతుకంబనెడు గ్రంథము నేటికిఁ బూర్తియైన దే
మో : మన కెల్లి పైఁ బడఁగ నున్నది దీర్ఘ విచారమో : గృహ
రామము పూచియున్నది; కరంబున నున్న పసిండి వీణతో
బ్రేమరహస్యముల్ పలుకవే : కడకన్నుల మ్రొక్కు లిచ్చుచున్

యు గం ధ ర మం త్రి

అక్కట ! యుక్కునంకెలలు హస్తములం దగిలించి ఢిల్లి భూ
భుక్కుని సేన పట్టుకొనిపోయెఁ బ్రతాప నరేంద్రసింహమున్;
నిక్కె నఖండగౌతమిని నిల్పిన దాయల యోడచాఁప; నీ
వెక్కడ దాఁగియుంటివి ? వహింపుము టక్కరి పిచ్చివేషమున్ !

పౌరుషరాశి రుద్రనరపాలుని చేతి శరంబు నాలుక
ల్గోరుచు నోరుగల్లుపురిలో బడియున్నది; తేని గుట్టముల్
దారుణిఁ దన్నుచున్నవి; బలంబులు భీతిపిశాచివాతఁ గం
గారగుచుండె; లెమ్మిఁక ! యుగంధర ! ముక్తి కుపక్రమింపుమా

అదె ! గోదావరి దాఁచియుంచినది రాజాశ్రూదకం బబ్బినీ
మృదుపత్రాంకుర హేమపాత్రికల; లెమ్మి ! యందు గర్తవ్య ము
న్నది; యాలింపుమి; యోరుగల్లుపురి చింతాక్రాంతమై మూల్గుచు
చున్నది; మంత్రీ ! యిఁక నీయశీకరచనానాట్యంబు సాగింపుమా

లేనవ్వు ల్బలసె॥ విరోధులకు ఢిల్లీకోటలో; రుద్రభూ
జానిన్ దాయలు నవ్వులాడుకొని రాశాతాండవంబైన ప్ర
జ్ఞానైపుణ్యము మీఱఁగాఁ; దెలుఁగుజెండా నుద్ధరింపంగదే
యానందద్యుతు లోరుగల్లుపురిమధ్యన్ గుప్ప వోయింపుమా

జేబున్నీసా

జీవితేశ్వర ! మన సుధాజీవితంబు
లంతరించెనె యొక కౌగిలింతలోన ?
నాథ ! మన వినూతన యౌవనముల కప్పుడ
వయసు నిండెనె యొక్క చుంబనముతోడ ?

ఈసులతాను కూతు రొకతే సకలంబున మందభాగ్యుఁ య
య్యో ! సఖ ! గుండెలోఁ గలుగుచున్నవి సీసపుకొండఁ; లింక నా
శ్వాసము గల్గనేర్చునె ? ప్రశాంతి వహించిన నీ సమాధితో
బాస యొనర్చి చెప్పెదను. వద్దిక నాకు సుఖప్రసంగముల్

తొలఁగె న్నా తలపోత లన్నియును; నీతో భస్మమై; గాలిలోఁ
గలసెన్ భావికుటుంబినీత్వము; మనఃకాంతా ! దురంత వ్యథా
జ్వలనంబే శరణంబు నాకు; నిక నీ బందీని శాంతంబునన్
బలిగావించును బ్రాణపంచకము తప్తంబైన నీ మూర్తికిన్

కవితాతూలికతో లిఖించి నిను శృంగారించి పూజించి మా
నవలోకంబున కప్పగింతును మనోనాథా : వనక్షోణిలో
భవదీయం బగు మేను నాకొరకునై భస్మంబు గావించుకొం
టివి; నే నీ ఋణ మెట్లు తీర్చుకొని శాంతింతున్ ధరామండలిన్

మొగలు రాజన్యుని పగడాల మేడలో
వసియింప దింక నీ ప్రణయలక్ష్మి
ఢిల్లీనవాబుల మల్లెతోటలవంక
బరికింప దింక నీ వలపుఁ జిలుక
ఔరంగజేబుని యపరంజి గిన్నెలో
భుజియింప దింక నీ ముద్దులాఁడి
పాదుషానగరిలోఁ బట్టుపాన్పులమీఁదఁ
బవళింప దింక నీ పాదదాసి

అగ్గరాది పితామహు లధివసించు
ప్రాతగోరీలకడ నిన్నుఁ బాడుకొనుచుఁ
దిరుగుచున్నది నీ తరితీపులాడి
యగ్నిలో న న్నుపాసించు త్యాగమూర్తి!

ని కుంజ ము

ఆకొనియున్న తేంట్ల మధురాన్నముఁ బోకిరిగాలిపిల్లవాఁ
డాకులపెట్టినాఁడుః చిగురాకుల కోకలు గట్టుకొన్న పుం
స్కోకిలవాణి : ఇష్పితనికుంజవిలాసిని : తేనె లేని పూ
రేకుల శుష్కపీఠుల, ద్విరేఫము గానముసేయఁ బోవునే ?

బోగముసానులై కుసుమపుం జిఱునవ్వులు చిమ్ముతేంట్లకున్
ద్రాగుడు నేర్పుచుందురుగదా ? వనకన్యలు : కాకిగూఁటిలో
మూఁగతనంబునం బొదలు ముద్దులకోకిల పాటగట్టి మి
మ్మాగముసేయుచున్నది; గయాళి సుమీ : మధుమాససంగతిన్

హిందూరమ

ఖాదీరాటపు వింత తుమ్మెదలు రూంకారించె నీ యింటిలో
నీ దారిద్ర్యము గోచిపాతవలెఁ బన్నెన్ గాంధిబైరాగి : బా
లాదిత్యప్రభతోడ స్వేచ్ఛ యను సంధ్యాలక్ష్మి రానుండె : నేఁ
డేదీ తొల్లిటి మందహాసముల మ మ్మీక్షింపు హిందూరమా !

నీ గర్భమున గాంధి పుట్టినపుడే నీ కష్టముల్ చుట్టలై
యేగెన్ : గుండ్రని బల్ల లేటుపడి పోయెన్ సీమదేశానఁ గా;
కేగోసాయి పిసాళిన వివ్విటుల మోహింపించె ముల్లోకమున్ ;
సాఁగింపంగల వింక శాంతియుత సంసారంబు హిందూరమా ;

తల్లీ ! నీ తలమీఁద శాశ్వత సమాధానంబు ఘోషించు, మే
ల్కుళ్ళాయిం గని నవ్వుకొన్న జను లాంగ్ముల్; నేఁడు నీ పుత్రునిన్
లిల్లీపూల నలంకరించి నుడు లాలింపంగ నున్నారు, నీ
ధీల్లీ గుండెలు నిబ్బరించుకొని చెండింపింపు మస్పృశ్యతన్.

92

BCI

TPLA107B120

BC

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA107B320
పుస్తకం పేరు	భిందకంవ్రాసేము
తారీఖు	25/10/24
ముందు లభ్య	Yes
వెనుక లభ్య	Yes
మొత్తం పేజీలు	109
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాక పేజీలు	CI, 92, BCI
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Hasanara
పేజీలు విడదీసినది	Hasanara
స్కాన్ చేసినది	Aswini
పరిశ్ల చేసినది	PRAGATHI
పేజీలు పరిశూనినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యబడినది	
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	Good